

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DİLLƏR UNİVERSİTETİ

Əlyazması hüququnda

Sevda Əliyeva

HİLARI MENTELİN “CANAVAR YUVASI” ROMANINDA TARİXİ
GERÇƏKLİK

İxtisas: 060201-Ədəbiyyatşünaslıq

MAGİSTR DİSSERTASİYASI

Elmi rəhbər: Pakizə Əliyeva

Bakı- 2022

MÜNDƏRİCAT

GİRİŞ	3
I FƏSİL. MÜASİR İNGİLTƏRƏ ƏDƏBİYYATININ ÜMUMİ SƏCİYYƏSİ 9	
1.1. Tarixi roman janrı və sosial, ictimai, tarixi məsələlərin ədəbiyyatda qoyuluşu	9
1.2. Hilari Mentel nəsrinin ümumi səciyyəsi	16
II FƏSİL. HİLARI MENDEL YARADICILIĞI ÜMUMİ NƏZƏRİ TƏHLİL KONTEKSTİNDƏ	33
2.1. “Canavar yuvası” romanında magik realizmin əksi	33
2.2. Tarixi gerçəkliyin “Canavar yuvası” romanında inikası	51
NƏTİCƏ	64
İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI.....	69

GİRİŞ

Mövzunun aktuallığı: Hər bir müəllif yazdığı əsərdə həm özündən əvvəlki ədəbi ənənəyə, həm də onunla müasir ədəbi prosesə istər-istəməz reaksiya göstərir (şüurlu şəkildə, yaxud qeyri-iradi olaraq). Ona görə də hər bir konkret bədii mətni ümumdünya ədəbi prosesinin əksi kimi başa düşmək mümkündür. Müasir ABŞ ədəbiyyatşünası Harold Blum ədəbi təsir hadisəsini ənənəyə münasibətdə “şüurlu revizionizm” aktı kimi mənalandırır.

Ümumdünya ədəbi prosesinin tarixini, onun müxtəlif dövrlərdə üzə çıxan meyllərini öyrənmək bizim milli ədəbi prosesin də qanun və qanunauyğunluqlarını çözmək baxımından, fikrimizcə aktualdır. Məlumdur ki, bu məsələ bizim ədəbiyyatşünaslıqda iki üsulla yerinə yetirilir:

1. Müqayisəli ədəbiyyatşünaslıq kontekstində, yəni, Azərbaycan ədəbi prosesinin hər hansı hadisəsini dünya ədəbi prosesinin bu və ya digər hadisəsi ilə müqayisədə öyrənmək, onların fərqli və oxşar cəhətlərini üzə çıxarmaq; fikrimizcə, bu, daha çox milli ədəbi prosesdə önəmli yer tutan, onun necə deyərlər, sifətini müəyyənləşdirən hansısa görkəmli söz ustasının ədəbi portretinə əlavə, tamamlayıcı cizgilərin əlavə edilməsi ilə səciyyələnir. Məsələn, milli ədəbi prosesin bir növ istiqamətini dəyişdirən, XVI əsrdən üzü bəri üslub dəyişməsi prosesində öz dövründə həlledici rol oynayan, Azərbaycan ədəbiyyatına Avropa formalarını gətirən M.F.Axundovun yaradıcılığını qərbi Avropa maarifçi sənətkarları ilə müqayisədə öyrənmək birincinin yerinə yetirdiyi missiyanı daha dəqiq konturlarla nəzərə çarpdırmaqla müşayiət edilir.

2. Dünya ədəbi prosesinin konkret faktlarını öyrənmək, ölkənin mədəniyyət, humanitar təfəkkür tarixinə ekskurs etmək və beləliklə də dünya ədəbi prosesində önəmli yer tutan, ən müxtəlif parametrlər baxımından artıq ənənə yaradan hadisələri öyrənmək. Bizdə belə bir fikir formalaşmış ki, fransız ədəbiyyatını fransızlardan, İngiltərə ədəbiyyatını İngiltərə tədqiqatçılarından, rumın ədəbiyyatını rumın ədəbiyyatşünaslarından, yaxud polyak şeirini Polşada yetişən milli tədqiqatçılardan daha yaxşı öyrənmək mümkün deyildir. Fikrimizcə, bu, absurddur və heç bir elmi

əsasa malik deyildir. Dünya ədəbiyyatşünaslığında bunun əksini sübut edən xeyli sayda nümunələr mövcuddur.

Mixail Baxtinin belə bir fikri məşhurdur ki, “ədəbi hadisə uzaqdan daha ayrıntılı şəkildə görünür”. Bu fikri iki istiqamətdə anlamaq mümkündür:

a) uzaqdan, yəni müəyyən zaman keçdikdən sonra;

b) başqa, fərqli ədəbi meyarlar baxımından. Bütün bunların nəticəsində ədəbi fakt və ya hadisə bütün dərinliyi ilə açıla bilər.

Qeyd etmək yerinə düşər ki, bu kimi hadisələrin belə bir rəkursda öyrənilməsi müasir Azərbaycan ədəbiyyatı və ədəbiyyatşünaslığı, habelə tənqidi üçün də faydalıdır. O mənada ki, ilkin olaraq, bizim tədqiqatın predmetini təşkil edən müəllif Hilari Mentel və onun dünyaca məşhur əsəri olan “Canavar yuvası” romanının müxtəlif metodikalar müstəvisində araşdırılması mükəmməl bədii mətnin öyrənilməsi yolunda faydalı ola bilər; ikincisi, adı çəkilən əsər geniş, yaxud ucsuz-bucaqsız məkan kimi götürüldükdə orada ən müxtəlif ədəbi hadisələr baxımından araşdırmaların aparılması bizim müasir ədəbi prosesin öyrənilməsi, hazırkı mərhələdə keçdiyi yolun və əldə etdiyi nəticələrin saf-çürük edilməsi baxımından həlledici addım sayıla bilər.

Hilari Mentelin bütün romanlarında onun qəhrəmanları güzgü kimi çiləklənib həm öz həyatlarına, həm də başqalarının ömrünə dağılıblar. Onun romanlarında qəhrəman yoxdur, səyahəti sevən, intellektli, hər şeyi şansa buraxan adamlar var. yazıçının bədii sistemində İngiltərə iki istiqamətdə öyrənilir - İngiltərə ideya kimi və İngiltərə ideyadan doğan mif kimi. Tədqiqatda bu iki istiqamətin ardıcılığı, onların bir-birinə nüfuz etməsi və həm də ədəbi prosesin təkamül prosesi öyrənilir. Bu problemlərin öyrənilməsi müasirlik baxımından önəmlidir, hər şeydən öncə ona görə ki, araşdırmanın mərkəzində insan taleyi durur, bu insan tarixin müxtəlif dövrlərində mənəvi cəhətdən transformasiyaya uğrayır və bu günə, müasir həyata dəyişə-dəyişə gəlib çıxırlar. Ədəbiyyatın insanı keçmişdən bu günə hansı yöndə öyrənməsi sistemli şəkildə izah edilir.

Tarixi gerçəklik və müasir həyatın bir-biri ilə çulğalaşması “Canavar yuvası” romanının əsas qayesidir. Ədəbiyyatın yeni epoxası kimi səciyyələndirilə

bilən postmodernizmin əsas prinsiplərindən olan zaman qarşıdurması, mif və reallıq arasındakı körpünün birləşməsi bugünkü bədii əsərlər üçün əsas ideya mənbəyi olduğundan və ilk dəfə Hilari Mentelin yaradıcılığı məhz bu aspektdən araşdırıldığından mövzunun aktuallığını şərtləndirir.

Problemin öyrənilmə dərəcəsi: Hilari Mentelin yaradıcılığı ilə bağlı bir sıra tədqiqatlar aparılmış, məqalələrdə onun əsərlərinin səciyyəvi xüsusiyyətlərindən bəhs edilmişdir. Bu baxımdan rus və ingilis ədəbiyyatşünaslığında bu mövzuda müstəqil tədqiqat işləri daha çox diqqəti cəlb edir. Qeyd edək ki, Hilari Mentelin yaradıcılığı ilə bağlı nəzəri anlayışlar İngiltərə ədəbiyyatında mühüm yer tutduğundan bu məktəbin resurslarından istifadə edən digər alimlər bu istiqamətdə dəyərli tədqiqatlar aparmışlar.

Sanqster, Ketrin (14 sentyabr 2009-cu il). "Necə demək olar: JM Coetzee və Digər Booker Müəllifləri". BBC News. 1 oktyabr 2009-cu ildə alınıb, "Ədəbiyyat: Müəlliflər: Hilari Mentel". British Council. 2011. Alındı 2012-05-14, Clark, Nick (2012-09-11). "Hilari Mentel, Bring up the Bodies qısa siyahıya alındıqdan sonra iki dəfə Ədəbiyyat Mükafatını qazanan ilk İngilis yazıçısı ola bilər" (2012), Pressley, James and Anderson, Hephzibah (6 oktyabr 2009). "Hilari Mentelin "Wolf Hall" Böyük Britaniya Buker Mükafatını qazandı, £50,000", "2020 Booker Prize Longlist" elan edildi. Booker Qiymətləri. 27 iyul 2020-ci il, Sinqh, Anita (13 may 2012). "Hilari Mentel: Katolik Kilsəsi layiqli insanlar üçün deyil," MacFarquhar, Larissa (15 oktyabr 2012). Hilari Mentel tarixi fantastikanı necə canlandırdı (2012) Hilari Mentelin yaradıcılığını ətraflı şəkildə müzakirə edir.

Yuxarıdakı tədqiqatların ümumi icmalını göstərir ki, bu əsərlərdə təqdim olunan müəyyən fikirlər və ədəbi faktlar Hilari Mentelin "Canavar yuvası" romanında tarixi reallığın təcəssümünün tədqiqi üçün müəyyən əhəmiyyət kəsb edir. Lakin onların əksəriyyəti bütün əsərlərə xas olan mif və magik realizm kimi meyarları əks etdirir. Onların çoxu bu və ya digər mövzu ilə bağlı bir neçə şərh və mülahizə ilə kifayətlənir. Bunun əsas səbəblərindən biri odur ki, ədəbi tənqid Hilari Mentelin "Canavaryuvası" romanında tarixi gerçəkliyin mücəssəməsinin tədqiqini qarşısına məqsəd qoymayıb.

Tədqiqatın məqsəd və vəzifələri: Tədqiqatın məqsədi müasir dünya, xüsusi halda İngiltərə ədəbiyyatında baş verən təkamül və təbəddülatları, ən müxtəlif hadisə və prosesləri dünya ədəbiyyatının inkişaf qanunauyğunluqları əsasında öyrənməkdir. Tədqiqatın vəzifələrinə aşağıdakıları aid etmək mümkündür:

- Müasir İngiltərə ədəbiyyatının ümumi səciyyəsinin verilməsi;
- Sosial, ictimai, tarixi məsələlərin ədəbiyyatda qoyuluşunun araşdırılması;
- İngiltərə ədəbiyyatında mif və reallığın öyrənilməsi;
- Hilari Mentelin yaradıcılığının ümumi nəzəri təhlili;
- Hilari Mentel nəsrinin ümumi səciyyəvi əlamətlərinin aşkar edilməsi;
- “Canavar yuvası” romanında magik realizmin və tarixi gerçəkliyin əksi probleminin araşdırılması;

Tədqiqatın nəzəri və metodoloji əsasları: Tədqiqatın metodoloji və nəzəri əsasları konkret şəkildə, müəyyən elmi izahat formasında işlənir. Bu tədqiqatda sistemli analiz metodundan istifadə edilir.

Sistemli araşdırma metodu elə bir yanaşmadır ki, bu zaman istənilən sistem, yəni obyekt öz aralarında qarşılıqlı əlaqədə olan elementlərin məcmusu kimi nəzərdən keçirilir. Bu kifayət qədər mürəkkəb metoddur. Sistemli yanaşma ədəbi prosesdə baş verən hadisələrin tədqiq edilməsinə müəyyən ədəbi anlayışların formalaşdırdığı sistem daxilində qiymət verilir. Elmdə bu, ümumi sistem nəzəriyyəsinin məlum tələbləri çərçivəsində həyata keçirilir; sistem nəzəriyyəsinə görə hər bir obyekt araşdırma prosesində həm böyük və mürəkkəb sistem kimi, həm də ümumi sistemin elementi kimi nəzərdən keçirilməlidir.

Sistemli yanaşmada bir neçə funksional aspekti nəzərə almağa çalışmışıq:

1. Sistemi təşkil edən elementlərin kompleks şəkildə öyrənilməsi;
2. Həyata keçirilməsi yönündə müvafiq sistemlərin yaradıldığı funksiyaların üzə çıxarılmasını bildirən sistemli funksional yanaşma;
3. Sistem daxilindəki məqsədlərin elmi anlayışının dəqiqləşdirilməsi;
4. Sistem daxilində bu və ya digər problemin öyrənilməsi, habelə sistemin fəaliyyət göstərə bilməsi üçün lazım olan resursların nəzərə alınması;

5. Tədqiq edilən sistemin meydana çıxdığı dövrdə məlum şərtləri izah edə bilmək üçün tarixi mühitin öyrənilməsi;

6. Bu sistemin digərləri ilə zahiri bağlarını öyrənməyə imkan verən inteqrasiya xüsusiyyətlərini araşdırmaq.

Praktiki olaraq, bütün müasir elmlər sistem prinsipinə uyğun şəkildə qurulub. Sistemli yanaşmanın ən mühüm elementi ondan istifadənin yeni prinsipini işləyib-hazırlamaqdır.

Dissertasiyanın elmi yeniliyi: Tədqiqatın elmi yeniliyi mövzu və araşdırma predmetinin işlənmə dərəcəsi ilə şərtlənir. Hər şeydən öncə, iddiaçıya qədər aparılan əsas elmi müddəalar dissertasiyada öz əksini tapır və onlara, o cümlədən, tədqiqat predmetinə münasibətdə yenilik elementləri daxil edilir.

Belə ki, təqdim edilən dissertasiyada ilk dəfə olaraq araşdırmaya cəlb edilən predmet dissertasiya biçimində tədqiq edilir. Hilari Mentel həm tərcümə, həm də tədqiq baxımından Azərbaycanda az tanınmış yazıçıdır. Bu dissertasiyada onun tərcümeyi-halı, əsərləri, araşdırma predmeti, mövzu dairəsi və problematikası və ən əsası poetikası haqqında müfəssəl araşdırma aparılır.

Dissertasiyanın elmi və praktiki əhəmiyyəti: Tədqiqatın nəzəri əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, Hilari Mentelin “Canavar yuvası” romanının ədəbi nümunələr əsasında tədqiqi hər iki dilin sintaktik quruluşunun tipologiyasını aparmağa imkan verir.

Tədqiqat prosesində Hilari Mentelin “Canavar yuvası” romanında tarixi gerçəkliyin öyrənilməsi məsələsi də gündəmədədir və bu istiqamətdə müəyyən nəzəri müddəalar irəli sürülə bilər. Tədqiqatın praktiki qiyməti ondan ibarətdir ki, onun materialları və nəticələri dünya ədəbiyyatının tədrisində istifadə oluna bilər. Tədqiqat ədəbiyyat üzrə bakalavr və ya magistratura pilləsində təhsil alan tələbələrə məqalə yazmaq, seminara hazırlaşmaq və tədqiqat prosesi üçün elmi məlumat əldə etməkdə kömək etmək məqsədi daşıyır.

İşin təsdiqi: Tədqiqatın təsdiqi Bakı Dövlət Universitetinin “.....” kafedrasında aparılmışdır. ....”Məqalə yazılmışdır.

Dissertasiyanın strukturu: Girişdən başlayaraq dissertasiyaya qədər tədqiqat, iki fəsil, beş yarım fəsil, nəticələr və bibliografiya. Girişdə mövzunun aktuallığı, problemin həlli yolu, tədqiqatın məqsəd və məqsədləri, onun nəzəri-metodoloji əsasları, elmi yenilik, elmi-praktik yardım, təsdiqi və strukturu haqqında məlumat verilir.

“Müasir ədəbiyyatın ümumi xarakteristikası” adlanan birinci fəsildə ədəbiyyatda ictimai-tarixi məsələlərin təzahürü, sosial ədəbiyyatda mif və reallıq məsələləri, Hilari Mentel nəsrinin ümumi xarakteristikaları araşdırılır.

Hilari Mentelin “Canavarın yuvası” romanı sehrlə realizm və tarixi ikinci reallığın əksi problemini açır.

Nəticə etibarilə hər bir fəsildə apardığımız araşdırmaların xülasəsi müzakirə etdiyimiz əsas suallara cavablar və müvafiq olaraq əhəmiyyətli təsir göstərən nəticəyə malikdir.

I FƏSİL. MÜASİR İNGILTƏRƏ ƏDƏBİYYATININ ÜMUMİ SƏCİYYƏSİ

1.1. Tarixi roman janrı və sosial, ictimai, tarixi məsələlərin ədəbiyyatda qoyuluşu

“Tarix” sözünün ən universal mənası insan həyatının mütərəqqi nəticəsi olan, minilliklər boyu müasirliyə aparan, milli varlığı, milli mədəniyyətin canlılığını müəyyən edən və şərtləndirən yaddaşdır. Ədəbiyyat və incəsənət bu varlıq formalarından biri, bəlkə də birincisi, insanların mental və mədəni genetik yaddaşdır. “Müasir” kateqoriyasının fəlsəfi-estetik mahiyyəti bilavasitə tarixlə, tarixi yaddaşa bağlıdır.

Modernizm illər keçdikcə əhəmiyyətini və aktuallığını itirməyən estetik kateqoriyadır; Hisslərimizə toxunan, şüurumuza təsir edən, dünənki kimi düşündürən tarixi məzmunlu bədii keyfiyyətdir.

Müasirlik ədəbi ənənələrin xarakterik və mühüm cəhətidir; ədəbiyyat və incəsənətin tarix boyu nələrə vətən olduğunun göstəricisidir, sənət tarixinin tərkib hissəsidir.

“Dünya ədəbiyyatında klassik tarixi romanın tarixi 19-cu əsrin əvvəllərinə, demək olar ki, Napoleon işğalı ilə eyni vaxta təsadüf edir. Lakin 19-cu əsrə qədər keçmişə müraciət etmək üçün bəzi cəhdlər oldu və yalnız Valter Skottun ədəbiyyatı meydana çıxana qədər tarixi romanın əsasları qoyuldu. Valter Skota qədər tarixi romanda tarixi təfəkkür yetərli deyildi və insan xarakterinin spesifikliyi onun öz tarixi zamanından irəli gəlirdi. “Kventin Dorvard”, “İvenho”, “Rob Roy”, “Veverli” yazıçının məşhur əsərlərindəndir. Onun əsərləri dünya-tarixi romanların ən mükəmməl nümunələridir. O, əsərlərinin qəhrəmanlarını elə yaradıb ki, insanların geyimi, davranışı, psixologiyası bütün komponentləri ilə oxucunun gözü qarşısında canlanır.

Belə bir sual istər-istəməz ortaya çıxır. Tarixi roman niyə 19-cu əsrin əvvəllərində meydana çıxdı? 1789-cu ildə Fransa İnqilabı, İstiqlal Müharibəsi və Napoleonun yüksəlişi və süqutu ilə xalq kütlələri tarixə maraq göstərməyə başladılar. O zaman kütlə misilsiz tarixi təcrübə qazandı. İyirmi-üç onillikdə (1789-1814)

Avropa xalqlarının hər biri keçən əsrdə olduğundan daha çox sarsıntılar və çevrilişlər yaşadı. Tarixin varlığına, onun özünün davamlı dəyişmə prosesi olduğuna və nəhayət, hər bir insanın şəxsi həyatının həmin həyatın müəyyənləşdirilməsinə birbaşa müdaxiləsinə inam gücləndi” [49].

Tarixi və sənəti bir-birindən fərqləndirən xüsusiyyətlər qədim dövrlərdə ədəbiyyat və alimləri düşündürürdü. Dəyərli fəlsəfi fikirləri ilə dünya elminə böyük töhfələr vermiş qədim yunan alimi Aristotel qeyd edirdi ki, tarixçi Alkviad bir insan kimi həyatda həqiqətən nələr etdiyini, başına gələn hadisələrdən, şairin ehtimal və zərurətindən bəhs edərkən müəyyən bir insan xarakterinin qanunlara uyğun olaraq özünü necə və hansı hərəkətlərdə təzahür etdirdiyini və daha çox insanın ehtimal edilən hərəkətlərini və əməllərini təsvir edir. “Əlbəttə, Aristotel öz dövrünün tarixinin xüsusiyyətlərindən çıxış edərək göstərir ki, poeziya çox vaxt konkret hekayə və hadisələri təhlilsiz təsvir edən tarixdən fərqli olaraq, vacibi əhəmiyyətsizdən, vacibi təsadüfdən ayırmır, özündə təcəssüm etdirir. ümumi Müşahidə kulminasiyasını təcəssüm etdirməklə, onu daxili məntiqlə əlaqələndirərək, həyatda əsas xarakterli şeylərin təsvirini yaradır”[37, s.14].

Tarixi romanla bağlı həmişə mübahisələr olub və iyirminci əsrdə bir çox tənqidçilər müxtəlif fikir və mülahizələrlə çıxış ediblər. Bəzi ədəbiyyatşünaslar hesab edirlər ki, tarixi romanın əsas xüsusiyyəti sənədlərin, tarixi hadisələrin, personajların düzgün və dəyişdirilmədən təqdim olunmasıdır. A. N. Pautkin 1970-ci ildə yazdığı kitabında yazırdı: “Tarixi roman keçmiş tarixi ardıcılıqla təsvir etməlidir. Bu janrın tarixi sənədlərə əsaslanmaq, keçmiş tarixi hadisələr və şəxsiyyətlər üzərində müasir tələblər mənasında düşünmək iddiasıdır” [30, s.3-4].

Tarixi roman problemi XX əsrin əvvəllərindən öyrənilir və bu sahədə tədqiqatlar bu gün də davam edir. Tarixi roman O.Nemirovskaya, A.Kaşintsev, L.Tsirlin, A.Alpatov, Y.Andreyev, S.M.Petrov, N.S.Laytes, İ.LAleksandrova, M.Sigoryuk, İ.Piroluyuk, İ.P.

Mühüm tərbiyə vasitəsi olan tarixi əsərlər vasitəsilə gənc nəsil öz xalqının keçmiş həyatını, tarixi mübarizələrini, görkəmli şəxsiyyətlərinin həyat yolunu

öyrənir, onlarda vətənpərvərlik, milli qürur hissini gücləndirir. “Ona görə də tarixlə məşğul olan hər bir müəllif unutmamalıdır ki, bu iş məsuliyyətli və şərəflidir”[42].

Tarixi romanda insanların çoxəsrlik mövhumat və cəhalət zülmətindən çıxmaq uğrunda apardığı mübarizə, onları azadlığa aparan əzm, mərdlik və qəhrəmanlıq ruhu əks olunub. Keçmişin bu faciəli hadisələri dərs kimi şərh olunur. Yavuz Axundovun qeyd etdiyi kimi, “tarixi roman həm də tarixin öyrənilməsini asanlaşdırır” [42].

Tarixi həqiqətlə müəllif təxəyyülü arasında əlaqə tarixi romanda mühüm şərtlərdən biridir. Tarixi həqiqət zamanın bütün əsas sahələrini əhatə edir. Tarixi həqiqət ideyası həm də kompozisiya prinsiplərini müəyyən edir.

Görkəmli rus yazıçısı İvan Qonçarovun aşağıdakı sözləri yazıçı təxəyyülünün əhəmiyyətini düzgün müəyyən edir: “Mən əsasən təxəyyülün təsiri altında yaşayıb yazırdım. Onlarsız qələmimin gücü azalıb, yerindən tərpənməyəcək” [49, s.19].

Tarixi romanın mühüm xüsusiyyətlərindən biri də zeitgeistli saxlamaq, tarix prinsipinə əməl etmək, təsvir olunan dövrün tarixi mənzərəsini oxucuya çatdırma bilməkdir. Bunun üçün yazıçıdan bədii materialla ciddi məşğul olmaq, mövzu mövzusu seçdiyi tarixi dövrü hərtərəfli öyrənmək tələb olunur. “Tarixilik elə bir kateqoriyadır ki, həm dil baxımından, həm də subyektin inkişafı, ideyanın açılması, müəyyən problemlərin qoyulması və həlli baxımından tələblərinə əməl olunmalıdır” [15, s.128].

Tarixi hadisələr tarixin mövzusu olsa da, tarix kimi yazılmamalıdır. Tarixi reallıqlar, dövrün əhval-ruhiyyəsi, insanların əxlaqı, etnoqrafiyası təsvir olunan zamana uyğun olaraq bədii əsərdə öz əksini tapmalıdır. Alimlərin bu barədə fərqli fikirləri var. Gəlin bu fikirlərə qısaca nəzər salaq:

“Tarixi fakt və materiallara münasibətdə tarixçi ilə yazıçını, alim və sənətkarı müəyyən etmək, onların əsərləri arasında mütləq bərabərlik işarəsi qoymaq mümkün deyil. Lakin onları bir-birinə qarşı qoymaq, bir-birinin inkarı kimi qəbul etmək düzgün deyil” [45, s.128].

Yazıçıların tarixi janra üz tutmasının əsas səbəbi bir xalqın tarixini oxuculara çatdırmaqdır, amma tarixi romanlar tarix deyil. Tarixi roman janrında əsərlərin yaranmasında yazıçı təxəyyülü də mühüm rol oynayır. Məsələn, Səməd Vurğun

“Vaqif” dramında həm İbrahim xanın, həm də Qacar obrazlarını yaradıb. Bu əsərdə oxucu Ağa Məhəmməd şah Qacarini mənfi obraz kimi görür və ona nifrət edir. Tarixə nəzər saldıqda görürük ki, əslində Qacar şah dövründə qüdrətli dövlət yaradan və bu dövlətin üzərində bugünkü İrani quran bir insan olub.

"Alimdən fərqli olaraq yazıçı tarixi hadisələri, şəxsiyyətləri tam dəqiqliklə və sənədlər əsasında əks etdirməkdə sərbəstdir. Bir şərtlə ki, onun yaratdığı bədii lövhələr və bədii nüsxələr ictimai inkişafın mənasını, ruhunu, qanunauyğunluqlarını düzgün əks etdirməsin. faktların mahiyyətini təhrif edirlər"[11].

Tədqiqatçı Təyyar Salamoğlu “Son ədəbiyyat problemləri” kitabında qeyd edir: “Tarixi-romantik roman anlayışı müəllifə əsərin sərhədlərini sırf tarixi faktlarla məhdudlaşdırmamağa imkan verir. Tarixi dövrün ruhunu saxlayaraq, ona yazıçı təxəyyülündən doğan yeni süjet xətti, obrazlar, hadisələr daxil edilsin. Çünki yazıçının məqsədi təkcə tarixi faktları “zinətləndirmək” və ya şərh etmək deyil, həm də düşündüyü hər hansı problemi – fəlsəfi, siyasi, sosial-psixoloji və s. məsələni düzgün istiqamətə yönəldin. ”

Tarixi şəxsiyyətlərin ictimai-siyasi fəaliyyəti ilə bağlı hadisələrin, ayrı-ayrı sənədlərin tarixlərinin dəqiq göstərilməsi tarixi deyil. Tarixi əsər yaradan yazıçı bu mühitin yaşayış mühitini təsvir etməyi bacarmalıdır.

Mehdi Hüseynin fikrincə, “əgər tarixçi dövrün ümumi ictimai münasibətlərini əks etdirirsə, yazıçı əsasən dövrün psixologiyasını şərh edir. Tarixçi psixoloq deyil. Amma rəssam psixoloq olmalıdır. Onsuz tarix elmi yaransa da, sənət əsəri yarana bilməz.

Görkəmli tədqiqatçı Yavuz Axundov “Azərbaycan sovet tarixi romanı”, “Tarixi roman və müasirlik” kitablarında tarixi roman haqqında dərin araşdırma aparmış, fikirlərini şərh etmişdir.

O, tarixi romandan danışaraq yazır ki, müəllif həqiqətə sadıq qalanda tarixi roman uğurlu olur. Tarixi romanın əsas tələblərindən biri də yazılı tarixi hadisələrə müasir tələblər baxımından qiymət verilməsidir. O, tarixi romanda da estetik prinsip kimi müəllifin milliyyətinin vacibliyini vurğulayır. “Tarixi əsərin müəllifi hadisələrin inkişafında çatışmayan səhifələri dolduranda, nüsxənin müəyyən mühüm xarakter

əlamətlərini əks etdirən epizodları “icad edəndə” və ya tarixi şəxsiyyətlərə sənədləşdirilməyən bəzi sənədlərə istinad edəndə yenə də ona istinad etməlidir. tarixi həqiqət, şəxsiyyət məntiqi haqqında » [43, s.124].

Yazıcının tarixi hadisələri olduğu kimi təsvir edə bilmədiyini qeyd edən F.İ.Dostoyevski fikrini hər kəsin keçmişdə baş vermiş hadisələr haqqında düşünməsi, bu hadisələrin başlanğıc və sonunu görməsi və bütün bu amillərin sənətkarın münasibətini müəyyən etməsi ilə əsaslandırır. “Tarixi roman” insan həyatının, cəmiyyətin keçmişin, tarixin fonunda təhlilidir. Burada hekayə bir qədər təhrif edilə bilər, müəllifin niyyətinə və fantaziyasına uyğunlaşdırıla bilər. Burada məqsəd hekayə yazmaq deyil, hekayədəki insanların düşüncələrini, hisslərini, şəxsiyyətlərini təsvir etməkdir. Və bu yolda tarixi keçmişlə bu gün arasında körpü salınır, məlumdur ki, tarix bu günə qədər davam edir, o dövrün insanı ilə bu günün adamı çox yaxındır” [43, s. 22].

Tarixi şəxsiyyəti roman qəhrəmanı kimi qələmə verən yazıçı onun simasında həm tarixi qəhrəman cizgilərini, həm də adi insan obrazını yaratmağa çalışır. Tarixi romanın qəhrəmanı ya tarixi şəxsiyyətin surəti, ya da müəllifin təxəyyülünün məhsulu ola bilər. Bu nüsxələr bir-biri ilə ziddiyyət təşkil etsə də, həm müsbət keyfiyyətlərini, həm də tarixən məhdud xüsusiyyətlərini müəyyən etməklə onların tarixi rolu düzgün qiymətləndirilməlidir.

XX əsrin ikinci yarısı İngiltərə ədəbiyyatının spesifikasiyası nədir? Bu suala cavab verərkən bir sıra önəmli cəhətləri nəzərə almaq lazımdır. Adı çəkilən dövrdə İngiltərənin ədəbi mifinin spesifikasiyası aşağıdakılar da daxil olmaqla bir sıra faktorlarla təyin edilir: birinci faktor kimi millət və dövlətin formalaşmasının xüsusiyyəti götürülür. İkinci faktor dini faktordur, üçüncüsü sosial utopiyaya yaxınlıqda şərtlənir.

Birinci faktor, yəni, İngiltərə milləti və dövlətinin formalaşmasının özəlliyi əsas dəyərləndirmə istiqaməti olaraq insanın həyatda uğur qazanmasının modeli kimi götürülür. Xoşbəxt olmaq istəyən insanın ideala doğru can atması üstündə praktiki olaraq ingilis dəyərlər sisteminin bütün piramidası qurulur. İngilis dilində “self-made-men” kimi ifadə edilən bu ideal özündə təqlid üçün müəyyən nümunəni ehtiva edir, yəni insanlar bu modelə baxıb həyat yolunda hansı addımlar atacaqlarını

müəyyənləşdirə bilərlər. Bu mif modelini icad edən nəzəriyyəçilər məhz onun sayəsində insanın öz gücünü maksimal həddə əyaniləşdirə biləcəyinə inamını ifadə edirlər. Bu mif elə bir arxaik qəhrəman tipinə aiddir ki, o, çiyinlərinə düşən bütün ağır yükü və əzab-əziyyəti çətinlik və məhrumiyyətlərə baxmayaraq aradan qaldırmaq gücünə malikdir. Qəhrəman nə olursa-olsun sonda qələbə çalır. Güclü fərdi başlanğıcı, insanın dəhşətli məhrumiyyətlər qarşısında sınımması kimi fərdi cəhətlərin bir nöqtədə birləşdirilməsi ideyası ideal dövlət yaratmaq modelində də öz əksini tapır. Mifdəki ideal insan və ideal dövlət ideyası bütün İngiltərə ədəbiyyatının əsas özəlliyini ifadə edən güclü cəhətdir. Bu tipli ideal dövlətin mənəvi ərazisi daxilində hər bir insan özünü istədiyi şəkildə qurub-yarada və öz taleyini istədiyi şəkildə yarada bilmək hüququna malikdir.

İkinci faktorunu nəzərdən keçirdikdə belə bir nəticə hasil olur ki, dini plüralizmin hökm sürdüyü bir şəraitdə İngiltərəlilərin mentalitetinin formalaşmasında məhz protestantlıq əsas rol oynayır. Hətta protestant kilsələrin rəhbərlərinin seçilməsində qəribə deyil ki, namizədlərin işgüzar və inzibati qabiliyyətləri nəzərə alınır və bu zaman insan iradəsinin sərbəstliyi, Allah qarşısında hamının bərabərliyi və sair bu kimi cəhətlər əsas götürülürdü.

Üçüncü faktor sosial utopiyaya yaxınlıq məsələsidir. Dövləti qurmağın utopik ideyası bütün İngilis mədəniyyətinin özülünü təşkil edir, məhz bu aspektin gücünə ümummillə çiçəklənmə mümkün sayılır. Bu halda o, daimi və sabit xarakter daşıyır və yüz illər boyu dəyişmir. Belə bir sosial və milli ideya insanın hər şeyə qadir olmasına inam hissənin üzə çıxmasında əsas rol oynadı. İnsanın istənilən məhrumiyyət qarşısında əyilməməsi, bax bu cəhət İngiltərə ədəbiyyatının nümunələrini nəzərdən keçirdikdə mifoloji xarakter daşıyır. Bu halda diqqət yetirilməsi cəhət odur ki, bu şəraitdə təbii ilə fəvqəladə, realla irreal arasında sərhədlər mövcud olmur. Utopik təfəkkür insanın məhz öz gücünə, öz ağılına inanması və bu fəvqəladə gücü praktikada gerçəkləşdirməsi mifoloji təfəkkürün əsas tərəflərindən birini dürüst səciyyələndirir. Belə bir qabiliyyət tipik İngiltərəliyə daxilən xas olan bir cəhətdir və əsrlər boyunca “İngiltərə arzusu kimi”

formalaşmışdır. Belə bir ideyanın birləşdirici gücü iki səviyyədə gerçəkləşir: insanla insan və insanla dövlət arasında [5, s.71].

Birinci halda nəsillər arasında varislik və əlaqə təmin edilir. İkinci halda şəxsi və dövlət maraqları arasındakı antaqonizm problemi həllini tapır. Qanun və demokratiya prinsiplərinə riayət edilməsi ilə bağlı elementar tələb şəxsi rifah şərtinin gerçək olmasına təminat verir.

Yuxarıda adı çəkilən cəhətlər “İngiltərə arzusunun” əksər Avropa ölkələrində ədəbi mifin əsasını təşkil edən sosial utopiyalardan fərqləndirir: bu mif modelində yazıçı yalnız indiki zaman və ona çox yaxın dövrlərə diqqət yetirir, konkret insan taleləri nəzərdən keçirilir, gələcək zaman real boyalarla təsvir edilir, onun təqdimatında fetişləşdirilən boyalar demək olar ki, iştirak etmir. Konkret ədəbi nümunələri nəzərdən keçirdikdə belə bir həqiqət aydın olur ki, Böyük Britaniya vətəndaşı yaşadığı müəyyən bir dövrdə rifah əldə etmək istəyir, bu faktın uzaq gələcəyə proqnozlaşdırılması, gələcəkdə xoşbəxtliyə nail olmaq cəhdi ona tamamilə yaddır. Adını və taleyini bilməyən gələcək nəsillər naminə indi sahib olduğu dəyərləri heç vaxt qurban verməz. Hər bir insan öz enerjisini bir nöqtədə cəmləyərək beynindəki planları həyata keçirməyə çalışır.

İngiltərə ədəbi mifinin inkişafında iki istiqaməti fərqləndirmək mümkündür: klassik və kütləvi. Onların hər birinin məxsusi çərçivəsində xüsusi problematika, xarakterik süjet və obrazları görmək mümkündür. Onlardan hər hansı birinin seçilməsi bu və ya digər sosial mifin insan taleyinə təsirindən asılıdır. Milli mentalitet üçün xarakterik olan və kifayət qədər dayanıqlı cəhəti ilə seçilən aspektlər (“İngilis ideyası və ya arzusu”) ümumi istiqamətlərdə öz əksini tapır, çünki mifoloji sinkretizm insan cəmiyyətinin əsas modellərini təcəssüm etdirir. Bununla belə qaldırılan problemlərin həlli fərqlidir. Müvafiq olaraq, bununla bağlı istifadə edilən mifoloji sxemlər, simvolika və obrazlar da büsbütün fərqlidir. Ədəbi mifologiyanın hər iki istiqaməti paralel olaraq inkişaf edir.

Ədəbi mifologiyanın klassik istiqamətini təmsil edən əsərlərdə ənənəvi mifoloji modellərdən və elementlərdən istifadə edilməsi daha çox diqqəti çəkir. Mətnlərin struktur analizində sabit binar-məntiqi sxemlər aşkarlanır: burada xeyir və şər

dixatomiyası ifadə edilir (müsbət qəhrəmanla müqayisədə həmişə ona qarşı qoyulan mənfi təbiətli rəqib mövcuddur) həyat və ölüm (ölüm qorxusu və həyat eşqi); gənclik və qocalıq (təhkiyədə uşaq və yaşlı adam iştirak edir) [28, s.110].

İki planlı sinkretizm ənənəvi mifoloji qarşıdurmada və yerlə göyün birləşdirilməsində yenidən canlandırılır. Məsələn, Con Apdaykın “Kentavr” romanının baş qəhrəmanının obrazında yerlə göy birləşir - bu, əslində insan təbiətində poetik olanla prozaik olanın, yüksək olanla aşağı olanın ziddiyyətidir. Beləliklə, Kentavr ideyasında əksini tapmış daha bir mifoloji mənə üzə çıxır.

Qəhrəmanların obrazlarının yaradılmasında mədəni ilə şüursuzluğun, konkretlə simvolik olanın birləşdirilməsi səciyyəvidir. Bunlardan biri digərinin qabağını tutmadan onun üzərinə kölgə salır. Belə bir ikitirəlikdə mifin əvəzsiz rolu aydındır. Binar qarşıdurmалardan başqa, klassik istiqamətli əsərlərdə hərəkətin zaman, məkan baxımından məhdudluğu, süjet dinamikasının olmaması, mənəvi problematikaya aşkar müraciət, baş qəhrəman tipinin təkrarlanması kimi sabit cəhətlər özünü göstərir.

Beləliklə, hadisələr müəyyən sosial-mədəni lokusda gerçəkləşir. Hadisələrin cərəyan etdiyi məkanın sadəliyi, açıqlığı insanlar arasındakı münasibətlərin təbiiliyini, onların rol və funksiyalarının dəqiq bölgüsünü şərtləndirir. Hərəkətin məhdudluğu bu dövrün bir sıra digər əsərlərinə də xasdır, onların hamısında ədəbi mifologiyanın klassik istiqaməti təcəssüm edilib. Məsələn, Con Apdaykın “Kentavr” romanında çox saylı hadisələr üç gün ərzində baş verib qurtarır. Con Qardnerin “Qurğuşun dağları” romanında hadisələr bir neçə il ərzində cərəyan etsə də, onlar fərdidir: Henri Somsun gənc Kelli ilə evlənməsi, Cimmi adlı uşağın dünyaya gəlməsi, evin inşa edilməsi, Saymonun ölümü və sair.

1.2. Hilari Mentel nəsrinin ümumi səciyyəsi

Hilari Meri Mentel 6 iyul 1952-ci ildə İngiltərənin Derbişir qraflığının Qlossop şəhərində anadan olub. Valideynləri Marqaret və Henri Tompson irland əsilli idilər. On bir yaşında atası ilə əlaqəni kəsdikdən sonra o, ögey atası Cek Me

ntel soyadını götürmüşdü. Üç uşağın ən böyüyü olan Hilari uşaqlığını kiçik Hadfield kəndində, yerli katolik ibtidai məktəbində oxuyaraq keçirmişdir. O, həmçinin Çeşir ştatının Romilly şəhərindəki monastırda oxumuş, 1970-ci ildə Mentel London İqtisadiyyat və Siyasi Elmlər Məktəbinə daxil olmuşdur.

O, bir müddət sonra Şeffild Universitetinə qəbul oldu və 1973-cü ildə hüquq üzrə bakalavr dərəcəsi aldı. Universiteti bitirdikdən sonra xəstəxananın sosial xidmətində çalışıb, yaşlıların xəstəliklərinin profilaktikası və müalicəsi ilə məşğul olmuşdur. 1974-cü ildə Mentel Fransa İnqilabının üç siması (J.J.Danton, M.Robespierre və C.Desmoulins) haqqında roman yazmağa başladı, onların uşaqlıqdan 1794-cü il hadisələri zamanı vaxtsız ölümünə qədər olan həyat yollarını izləmişdir.

Hilari Mentelin yazdığı ilk roman Fransız İnqilabı haqqında idi. O, bu əsərə tam olaraq bir roman kimi başlamadı, nə də özünü təhkiyəçi hesab etmirdi. 1975-ci il idi və onun iyirmi üç yaşı vardı, Mançesterdə yaşayır və univermaqda paltar satırdı. O, hüquq təhsilini başa çatdırmaq üçün pulunun olmadığını və xəstəxanada bir il işlədikdən sonra sosial işçi olmaq istəmədiyini başa düşdü. O, paltar satmaqdan bezmişdi; o, fransız inqilabına aid kitabları bir-birinin ardınca kitabxanadan götürməyə başlamışdı. Sonra qeydlər aparmağa başladı. Bir müddət bu işlə məşğul olduqdan sonra özündən soruşdu: “Mən nə edirəm? Və cavab gəldi: kitab yazıram.

Onun bədii ədəbiyyat yazmaq fikri yox idi. O, universitetdə tarix oxumağı düşünmüşdü, amma gördü ki, incəsənət fənləri ilə məşğul olan qızlar müəllim oldular və o, dünyanın müəllimlərə ehtiyacı olduğunu bilsə də, biznesdə acınacaqlı bir dövrən var idi, ağıllı qızlar daha ağıllı qızlar yetişdirmək üçün müəllim olurlar. O, tarixçi kimi peşəkarcasına təhsil almadığına görə düşünürdü ki, əgər tarixi kitab yazmaq istəsə, bu, fantastika olmalıdır. Amma o, hər şeyi necə uyduracağını bilmirdi, nə vaxt uyduracağını bilmirdi [36].

O, inqilabçılar haqqında kifayət qədər məlumatlı olduğunu gördü. Onlar gənc ölmüşdülər, lakin onların arvadları və bacıları sağ qalmış, məktublar və gündəliklər saxlamışdılar. Bu mənbələrdən istifadə edən Mentel tarixi roman yazmağın əsasını qoydu.

O, çoxlu pyeslər oxudu və Brexti çox sevirdi, ona görə də düşünürdü ki, Brext haqqında roman yazsa bilər. O, dialoq yazmağı xoşlayırdı, məlum oldu ki, romanın çox hissəsi bu formada dialoqlardan ibarət olacaq.

Onun "Safer Place" romanı 1992-ci ildə nəşr olunub və "İlin Sunday Express Book" mükafatını qazanıb.

1977-ci ildə əri Cerald Makewen ilə birlikdə Botsvanaya köçdü. Qismən Botsvanada yaşayan Mentel "Fransız İnqilabı" kitabının yazılmasında fəal iştirak edirdi. Amma təsadüfən müəllim oldu. Yerli xanımlar onu yeniyetmə qızlar üçün qeyri-rəsmi məktəbdə həftədə bir neçə saat davam edən könüllü layihədə işləmək üçün işə götürdülər. Oradan yerli orta məktəbdə dərs deməyə getdi.

Daha sonra dörd il Səudiyyə Ərəbistanının Ciddə şəhərində yaşadılar. Həmin dövrə aid bir xatirə kitabı London Review of Books-da dərc olundu və "Narahat ediləcək kimsə" məqaləsinin əsasını təşkil edən Şiva Naipaul Memorial Mükafatını qazandı. Mentel 20 yaşında ciddi ruhi xəstəlikdən əziyyət çəkməyə başladı, bu səbəbdən xəstəxanaya yerləşdirildi və antipsixotiklərlə müalicə olundu. Lakin dərman onun psixi vəziyyətinə mənfi təsir göstərmiş və o, bir neçə il həkimə müraciət etməmiş. Daha sonra Afrikada olarkən Mentel çox güman ki, endometriozun ağır formasından əziyyət çəkdiyini başa düşdü və sonra onun diaqnozu Londonda təsdiqləndi. Sonrakı əməliyyat Hillari üçün uşaq sahibi olmağı qeyri-mümkün etdi və uzunmüddətli steroid terapiyası onun görünüşündə əhəmiyyətli dəyişikliklərə səbəb oldu.

İngiltərəyə qayıdan Mentel The Spectator (1987-1991) və bir sıra Böyük Britaniya və ABŞ qəzet və jurnalları üçün tənqidi məqalələr yazdı. Onun ilk romanı "Hər gün Analar Günüdür" 1985-ci ildə nəşr olundu, bir il sonra onun davamı "Boş Mülk" çıxdı. Bunun ardınca Səudiyyə Ərəbistanında şəxsi təcrübələrə əsaslanan "Qəzza küçələrində səkkiz ay" kitabı çıxdı. Roman İslam və liberal Qərb arasındakı gərgin münasibətləri göstərmək üçün havasız bir şəhər binasında qonşular arasında təhlükəli dəyərlərin toqquşmasından bəhs edir.

Hawthornden mükafatına layiq görülmüş romanı The Love Experiment (1995) London Universitetində təhsil almaq üçün evlərini tərk etməyə məcbur olan üç qızın hekayəsindən bəhs edir.

Epizodlardan birində Marqaret Tetçerin obrazını görmək olur. Romanda hadisələr 1970-ci ildə baş verir, qadınların istək və ambisiyaları və onların real həyatda necə təcəssüm olunduğu əsərin əsas ideya xəttini təşkil edir [28].

Mentelin növbəti kitabı olan “The Giant, O'Brien” (1998) 18-ci əsrdə Londonda yaşayan Çarlz Brayn adlı nəhəngin əsl hekayəsindən bəhs edir. Hipofiz vəzinin funksiyalarının zədələnməsi səbəbindən onun məhdudlaşdırıcı böyümə hormonlarının ifrazına nəzarəti pozulmuş, buna görə də ömrünün sonuna qədər Çarlz 2,5 metrə qədər böyümüşdür. O, daim həkimlər briqadasının əhatəsində olmuş, skeleti öyrənmək üçün səbirlə “nəhəng”in ölümünü gözləyirmişlər.

Londondakı bir muzeyin sahibi, şotlandiyalı həkim Con Hunter xüsusi əzmkarlıq nümayiş etdirərək, hər yerdə özü ilə böyük bir metal konteyner gəzdirmiş, əti sümüklərdən ayırmaq üçün onu qaynatmaq niyyətində olmuşdur. Yuxarıda qeyd olunan konteynerin daimi mövcudluğu Braynı əsəb sarsıntısına gətirib çıxarmış və nəticədə onun ölümünə səbəb olmuşdur. Bu gün nəhəngin skeleti Londondakı Kral Cərrahlar Kollecinə saxlanılır. Daha sonra Mentel romanı BBC Radio Four radio şousu üçün uyğunlaşdırmışdır.

2006-cı ildə Hilari Mentel Britaniya İmperiyasının fəxri ordeni ilə təltif edilmişdir. 2009-cu ildə nəşr olunan tarixi roman “Wolf Hall” (“Canavar yuvası”) hadisələr 1520-ci illərdə Britaniyada cərəyan edir. Kitabın baş qəhrəmanı ingilis dövlət xadimi, VIII Henrixin ilk müşaviri, ingilis reformasiyasının əsas ideoloqu və anqlikanizmin banilərindən biri olan Tomas Kromveldir. Kitab “Man Booker” mükafatına və “Walter Scott” mükafatına layiq görülüb.

Kromvelin “Cəsədləri götür” hekayəsinin davamı da Mentelə Buker Mükafatını qazanmağa kömək etdi və onu ikiqat qaliblər J. M. Coetzee və Peter Carey ilə eyni yerə yerləşdirdi.

“Bring the Bodies” Hillari Mentelin tarixi romanıdır, kral VIII Henrixin sarayında güclü nazir olan Tomas Kromvelin yüksəlişi və süqutunu əks etdirən trilogiyanın bir hissəsidir. qazandı. Güzgü və İşıq trilogiyasının sonuncu romanı 2020-ci ilin martında işıq üzü görüb.

Raise the Bodies, The Wolf's Nest hadisələrini izləyir. Kral və Kromvel - indi Kral Şəxsi Şurasının Baş Katibi – Canavar yuvasında, Seymur ailəsinin qonağıdır.

Kral Ceyn Seymurla vaxt keçirir və aşiq olmağa başlayır; Onun yeni kraliça Anne Boleynlə evliliyi bəzən sevgi ilə dolu olsa da, çox vaxt qəzəbli mübahisəyə çevrilir. Kromvel ona nə sülh, nə də oğul gətirmiş Annadan bezmiş və evliliyinin dağılmasını istəyir. Kromvel bunu edəcəyini vəd edir.

Kromvel Annanın qohumları ilə danışır. Nə qədər etsə, bir o qədər padşaha xəyanət etdiyini eşitdi. Şayiələrə görə, bu işdə musiqiçi Mark Smeaton və Annanın gəlini Ledi Roçford iştirak edir. Kromvel öz biznesini qurmağa başlayır. Onu vətənə xəyanətdə ittiham etmək üçün kifayət qədər dəlilləri olan kral məqsədlərinə çatmaq üçün Annanın məhv edilməsini görməyə hazırdır. Annanın ən yaxın tərəfdaşlarının çoxunun onun mentoru kardinal Volsini məhv etməyə kömək etdiyini nəzərə alsaq, Kromvel onları təhqir etmək fürsətindən istifadə edir. Və bütün dəlillərin doğruluğuna əmin olmasa da, bu məsələdə o qədər irəli gedib ki, bir daha geri qayıtmaq və sağ qalmaq mümkün olmayacaq.

Sonda Anna və onun ətrafı, o cümlədən qardaşı mühakimə olunur və edam edilir. Kral Ceyn Seymurla evlənməyə çalışır və Kromvelə baronluq rütbəsi verir. Yeni Kraliçanın ailəsi güclü müttəfiqləri ilə birlikdə Henrinin baş məsləhətçisi mövqeyini qoruyur.

Hilari Mentel "Güzgü və İşıq" trilogiyasının sonuncu romanını adlandırır. Hilari Mentel həm də The Guardian, The London Review of Books və The New York Review of Books jurnallarının fəal müəllifidir. "Fantaziya Fludd" (1989) romanı yazıcının yaradıcılığında əsas yerlərdən birini tutur. Bu, 1956-cı ildə Fetherhagton adlanan şimal kəndində baş verdi. Roma Katolik Kilsəsinin məzlum və xor baxılan şəhər əhalisinin həyatına kimyəvi dəyişikliklər gətirən sirli bir qəribin hekayəsindən bəhs edir. Kitab Cənubi Fantastika Mükafatı, Çeltenhem Mükafatı və Unifred Holtbinin Xatirə Mükafatına layiq görülüb.

Qaradan Qaraya (2005) mistik motivlərlə müasir spiritizm haqqında romandır. Baş qəhrəman uzun illərdir ki, onun "mənəvi köməkçisi"nin yanındadır. Bu, keçmişdən gələn bir insanın arzusudur. Köməkçi onu demək olar ki, hər yerdə

müşayiət edir və tezliklə o biri dünyanın nümayəndələri ilə birlikdə olurlar. Bu şirkət çox narahatlığa səbəb olur və baş qəhrəmanı keçmişin faciəsinin ağır yükündən qurtulmağın yollarını axtarmağa vadar edir.

Hilari Mentel müsahibəsində tarixçi olmaq şansını əldən verdiyini düşündüyü üçün yazıçı olduğunu bildirib. Bütün romanlar aristokratiya və onun izzətlərindən bəhs edirdi. Və düşündüm ki, bu yazıçılar daha maraqlı qrupdan - hekayələri heyranamiz olan idealist inqilabçılardan məhrumdurlar. Onlar haqqında heç bir roman yox idi. Yazmağa başladım - ən azı bəziləri haqqında hekayə - və oxuya bildim. Və təbii ki, uzun müddət mənə elə gəldi ki, bunu edən yeganə insan mənəm. Fikrim tamamilə faktlara əsaslanan bir növ sənədli film yazmaq idi. Sonra, bir neçə aydan sonra o yerə gəldim ki, müəyyən bir epizod haqqında faktlar tükəndi və bütün günü bir şeylə məşğul olmağa sərf etdim. Sonda düşündüm ki, çox bəyəndim. Hər şeyi uydurmağı olacağımı bilməyim sadələşməyə səslənir, amma bütün materialın hardasa orada olduğuna böyük əmin idim və əgər tapa bilməsəm, bu mənim günahım olacaq”.

Bədii ədəbiyyatı çevik etmək məqsədi daşıyan müəllif, onun faktların ətrafında əyilməsini istəyir. Əks halda mətləb görünür. Ziddiyyətlər və yöndəmsizlik - tarixi fantastikaya dəyər verir. Forma verməkdənsə, forma tapmaq oxucuya qeyri-müəyyənliklərlə yaşamağa imkan verir. Tomas Kromvel ən vacib olan personajdır. O, demək olar ki, qeyri-müəyyənlikdə bir nümunədir. Məşhur tarixdə və akademik tarixdə bir Kromvel var və onlar həqiqətən heç bir əlaqə yaratmırlar. Hilari Mentel şey iki fərqli düşürgəni bir araya gətirmişdir, buna görə də indi Kromvel tərcümeyi-hallarının yeni məhsulu var və onlar populyardan çox nüfuzlu və akademik qədər müxtəlif olacaq.

Onun romanları rəvan, birnəfəsə mütaliə vəd edir, çünki onlar obrazların öz fikirləri ilə ifadə edilib - insan isə öz düşüncələrində heç vaxt yersiz təfərrüatlara varmır.

Hilari Mentelin intensiv mövzu və mətləb axtarışları onun əsərlərinin poetik strukturunda münasib şəkildə əks etdirilirdi. Yuxarıda qeyd etdik ki, Q.Mentelin əsərlərində təsvir olunan hadisələr onun uydurduğu yerdə baş verir. Onun bəzi əsərlərini oxuyanda, bir əsərdən digərinə keçəndə indicə oxuduğun və qarşılaşdığın

proseslərin, hadisələrin davamını görürsən və nəticədə hər iki əsərdə eyni böyük mövzunun ayrı-ayrı fraqmentlərini qavramalı olursan. hekayələr və romanlar. Ona görə də Q.Mentelin prozaik təfəkkürü onun irili-xırdalı heç bir əsərində əks olunmur, əksinə, hər şey, hətta ən kiçik epizod belə “mentel eposu” adlı nəhəng strukturun formalaşmasında rol oynayır. , belə məkan və hadisə Oxşarlıq oxucuda hansı təəssürat yarada bilər? Bu məsələnin birinci tərəfini artıq qeyd etdik. Yaknopatov dastanı bir məkanda doğulub formalaşır və oxuma prosesində rast gəlinən bütün epizodlar vahid bir bütövün hissələri kimi qəbul edilir. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, bu əsərlərin heç birində aydın xronoloji ardıcılıq yoxdur. Mentelin əsərlərini yazıldığı dövrə görə sistemli şəkildə nəzərdən keçirsək, görürük ki, o, bəzən bir neçə onillikləri kəsərək bir personajın ömrünü qısaldır; yəni sözügedən obrazın tərcümeyi-halını vermək yox, onun taleyinin dönüş nöqtələrini, personajın xarakterini bütün çılpaqlığı ilə açan hadisələri təsvir etmək vacibdir. Buna görə də, Mentel əsərlərinin bu cəhətinə diqqət yetirdikdə, orada bioqrafiya mənasında nəyinsə izinə düşüb, hansı mətləblərisə çözmək istəyində bulunmaq mənasız bir iş olardı. Onsuz da, Mentelin özünəməxsus şəkildə yaratdığı insan taleləri son nəticə etibarilə həmin o “epos dəryasına” axıb tökülür və orada görünməz olur [6, s.89].

İnsan xarakterinin yaradılmasında G. Mendel belə xətlər və detallardan istifadə edir ki, adi detalın və predmetin Təsviri xarakterin açılmasının vasitəsi rolunu oynayır, həmçinin detalın özünün görünməz tərəflərinin açılması və canlanması rolunu oynayır. Onun əsərlərində baş qəhrəman, epizod, detal və hadisə ayrı-ayrılıqda deyil, birlikdə təsvir olunur və nəticədə müəllifin təqib etdiyi mövzunun qaranlıq cizgiləri işıqlanır. Bu mənada, bir çovğun, deyildiyi kimi, qat-qat bir xarakter xarakter yaradır ki, demək olar.

Hekayədə təsvir edilən ötkəm və hirsli atanın “qara və hirsli pencəyi”, “axsaq ayağı” adicə detallar deyildir. Bunlar hekayənin bədii mətnində qəfildən, həm də buna ifrat dərəcədə kəskin ehtiyac duyulduğu zaman meydana çıxır və onlar, bu obrazlar kosmik təbiətləri etibarilə sözügedən hadisənin üzərinə gözqamaşdırıcı və parlaq işıq salır. Daha konkret şəkildə desək, Hilari Mentel özünəqədərki ədəbi təcrübəni ümumiləşdirərək, onun ən yaxşı cəhətlərini özünün istedadı ilə sintez

etmişdir. Mental hərəkəti və hadisəni təsvir etmir. Onu təsvir etməyə macal tapmamış göstərə bilir; “qara və hirsli pencək” təsvir məqamına çatdırılmamış göstərilən hərəkətdir. Burada iki əks istiqamətdə cərəyan edən hadisənin, necə deyərlər ani olaraq bir nöqtədə birləşməsi məqamı əks etdirilir: əşya içindəki dinamikanın gücünə hərəkət keyfiyyəti qazanır, hərəkət isə ifrat intensivliyin və ekspressivliyin gücünə “əşyalaşır”.

Müasir ədəbiyyatın nə olması haqqında sonsuza qədər mühakimə yürütmək mümkündür. Mahiyyət etibarı ilə müxtəlif ölkələrdə, həm də ən əsası, müxtəlif zamanlarda ədəbiyyatın inkişafı ümumi tendensiyalarla səciyyələnib. Belə ki, 20-ci əsrin əvvəllərində modernizm fəal şəkildə inkişaf edirdi. Daha sonra postmodernizm dövriyyəyə daxil oldu. İndi hətta bəzi tədqiqatçılar post-postmodernizmdən bəhs edirlər. Ancaq bu sonuncu “izm” haqqında səhih anlayış əldə etmək mümkün deyildir. Bunun səbəbi aydındır. Əvvəla belə bir hadisənin təfərrüatlı tədqiqi üçün kifayət qədər ədəbiyyat bazası yoxdur, ədəbiyyatşünaslıq məlumatı da çox bəsit və cüzi formadadır. Burada post-postmodernizmin seçilib-fərqləndirilməsi heç də təsadüfi deyildir. Görünür müvafiq əlamətlər mövcuddur ki, bu və ya digər bədii əsəri həmən cərəyana aid etmək lüzumu yaranmışdır [38, s.76].

Burada şübhələnməyə də yer var, bu “izm” növbəti dəfə yeni termin yaradıcılığından xəbər vermir ki? Məsələn, bir hadisə kimi modernizmdən bəhs etmək yerinə düşür və bunun müvafiq əsasları da artıq işlənib-hazırlanıb. Modernizm təkcə ədəbiyyatda adi bir hadisə deyildir, həm də mədəniyyət tarixində bir inqilab idi, özü də təkcə forma sahəsində deyil, həm də məzmun planında (rus futurizmini xatırlayın): modernistlər ədəbiyyatın “əbədi suallarına” yeni cavablar verirdilər və bu zaman fərqli dünyaduyum və dünya görüşünü ifadə edirdilər. Görünür, o dövrdə epoxanın özü belə bir həyati və yaradıcılıq mövqeyini təlqin edirdi. Modernistlər realistlərin tipikləşdirmə prinsipindən əl çəkmişdilər. Onlar daha çox hər hansı ayrılıqda götürülən şəxsin fərdi aləmini göstərməyə cəhd edirdilər. Hər kəs qəhrəman ola bilərdi, bunun üçün modernistlərə o insanın xüsusi statusda çıxış etməsinə ehtiyac yox idi. İnsanın daxili aləmi necə deyərlər, “çəpəki nəzərlərlə” öyrənilirdi. Modernistlərə münasibət, şübhəsiz ki, birmənalı deyildi, bir tərəfdə pərəstişkarlar

kütləsi vardısı, digər tərəfdə dişlərini qıcıdan tənqid. Tənqid modernistləri həyat həqiqətlərini təhrif etməkdə günahlandırır.

Ədəbiyyatşünas Q.Quliyev postmodernizm haqqında yazır: “Postmodernizm” anlayışının məzmununu xüsusi təhlil etmədən onun adı vasitəsilə onun mahiyyəti, miqyası, funksional orijinallığı haqqında çoxlu məlumat almaq olar: söz çox şey deyir. özü haqqında. . Belə çıxır ki, birincisi, postmodernizmin postmodern dövrün (“post”) humanitar fikrinin inkişafında öz yeri var. İkincisi, postmodernizm bildirir ki, onun modernizmlə əlaqəsi dialektikdir: bir tərəfdən postmodernizm modernist ənənələri davam etdirir (əks halda o, “modernizm” sözündən imtina edərdi), digər tərəfdən, modernist konsepsiyaların bir sıra fundamental müddəalarını rədd edir; ya da həmin yazı “Söz vasitəsilə özü ilə modernizm arasında məsafə yaratmazdı, ondan fərqli statusa malik olduğunu nəzərə almazdı”.

Postmodernizm daha sonrakı illərin və dövrün hadisəsi oldu. Şübhəsiz ki, modernizmdən müəyyən cizgiləri əxz etməsinə baxmayaraq o, tam yeni bir hadisə idi. Bunu tarixilik planında necə izah etmək olar?

H.Mentel bütün yaradıcılıq dünyasında, xüsusən də hekayələrində əsas estetik dominant rolunu istənilən konkret sosial şəraitdə çətin tapılan harmoniya təşkil edir. Bu məqsədini həyata keçirmək, yəni harmoniya yaratmaq üçün o, irəli sürdüyü zaman konsepsiyasından dəqiq şəkildə istifadə edirdi. Hilari Mentel içində olduğu, nəfəs aldığı həyat və gerçəkliyin bütün koloritini əks etdirmək, onun tərkibinə, necə deyərlər heç nə qatmadan hiss etdirmək və buna əsaslanaraq özünün Zaman konsepsiyasının mahiyyətini bütün detalları ilə açıqlamaq üçün qarşıdurmadan istifadə edirdi.

“Meta-study” termininin bir qədər fərqli şərhini ingilis ədəbiyyatşünası Frederik Ceymsen verir. Bunun üçün "böyük təklif", "dominant kod" və ya "dominant təklif" terminlərindən istifadə olunur. Birincisi, o, Lyotardın nöqtəy-nəzərini inkişaf etdirir, “mənşə”nin ədəbi forma və ya strukturadan daha çox “qnoseoloji kateqoriya” olması müddəasını təsdiq edir və İmmanuel Kantın zaman və zaman kateqoriyalarına bənzər mücərrəd koordinatlardan biri kimi başa düşülə bilər.

vaxt. Kosmos. forma” (reallığın formasız, xam axını). Frederik Ceymsonun fikrincə, hətta fiziklər də nüvə hissəciklərinin “tarixinin ötürülməsi” ilə məşğuldurlar. Eyni zamanda, özünü hər hansı bir tarixdən (quruluşdan, formadan) kənarında mövcud zənn edənləri ancaq peyğəmbərlik kimi təqdim etmək olar.

Hər bir hekayə həmişə izahat tələb edir (həm müəllif tərəfindən, həm də ünvan sahibi tərəfindən) və buna görə də nəinki eyni zamanda reallığı təmsil edir, həm də onu insanın təxəyyülündə yaradır və emal edir, yəni “reallıq yaradır”. , lakin eyni zamanda bu reallıqdan. olmadığını təsdiq edir. Başqa sözlə desək, vəhy dünyanı nə qədər çox açıqlayırsa, bir o qədər də onu gizlədir və təhrif edir. Bu anda araşdırmanın xüsusi bir funksiyası yaranır - biliyin yoxlanması.

Lyotarddan fərqli olaraq, britaniyalı tədqiqatçı hesab edir ki, metatexnologiyalar diqqətdən kənarında qalmır, insanlara təsir etməkdə davam edir və bu halda onlar hər şeydə “hakim ideologiyanın iradəsi” kimi mövcuddur, lakin görünməzdir.

Postmodern fəlsəfənin xüsusiyyətlərindən biri mətnlərarasılıqdır ki, hər bir fərqi mətn həmişə müxtəlif səviyyələrdə bütün digər mətnləri əhatə edən intermətn kimi mövcuddur. Bunun praktiki analoqu əks-səda kamerası prinsipidir ki, ona görə hər bir mətn bu və ya digər dərəcədə bütün digər mətnlərin əksi və əks-sədasıdır. Beləliklə, postmodern estetikada dünya nəhəng tükənməz mətn kimi qəbul edilir: burada bu mətnin hər bir hüceyrəsi bir vaxtlar deyilənlərdən ibarətdir və yeni obyekt yalnız kaleydoskop prinsipi ilə tapmaq olar [38, s.90].

Artıq danışılmış sözlərin gözlənilməz birləşməsi yeni söz yaradır. Roland Bartesə görə “hər hansı mətn” başqa mətnin əks-sədasıdır (chambre d’echos).

Postmodern diskursun mühüm xarakterik cəhəti sitat prinsipidir ki, bu da mətnin başqa əsərlərdən sitatlar əsasında qurulmasına, həmçinin multiperspektiv olmasına imkan verir ki, bu da hər hansı bir mövzuya müxtəlif baxışların eyni dəyərə malik olması deməkdir.

Görünür ki, postmodernizmin sadalanan postulatları şüursuzluq sahəsinin xüsusiyyətlərini əks etdirir, onların arasında xüsusiyyətləri birləşdirmək azadlığı

mühüm yer tutur. Qeyri-seçim və kollaj prinsipləri, məsələn, fraqmentlərin tamamilə sərbəst birləşməsinə əsaslandırır, eklektizm və meta-tədqiqatlara inamsızlıq işarənin belə azadlığını əsaslandırır. Fraqmentlərin sərbəst birləşməsinə həm də şüursuzluğun bir damar kimi reallığını təyin edən sitat və multiperspektivlik prinsipləri daxildir. Şüursuzun bu xassəsini, məsələn, mətnlərarası və ekzokameralığın əsası kimi, onun bütün mümkün imkanların kontinuumu kimi mövcud olduğunu, lakin heç birinə uyğun gəlmədiyini göstərən postmodernizmin əsas prinsipləri kimi tədqiq etmək olar.

H.Mentelin əsərlərində insan həmişə mübarizədə və hərəkətdədir, o, tək-cə ətraf gerçəkliklə yox, həm də özü ilə vuruşur. Bu prosesi təfərrüatla təsvir edən müəllif bir-birilə mübarizə aparan qüvvələrin nisbətini elə bir dəqiqliklə götürür və inkişaf etdirir ki, nəticədə İngiltərə gerçəkliyi haqqında yarımçıq cümlələr yox, bütöv söz deyən xarakterlər meydana gəlir.

Onun nəsr əsərlərində təsvir predmeti olan cəmiyyətdə zahirən hər şey öz yerindədir, bu cəmiyyətdə insanlar arasındakı münasibətlər konkret qanunlara müvafiq olaraq tənzimlənir, münasibətlərdən doğan ziddiyyətlər isə qanuni yolla, məhkəmələr vasitəsilə həll edilir. Ancaq, təbii ki, bu zahirən belədir. Əsəri diqqətlə oxuduqda, məlum olur ki, cəmiyyət üçün müəyyənləşdirilən normalar son dərəcə şərti səciyyə daşıyır. İnsanlar, ziddiyyətlərin həll olunması yolunun yalnız öz mənafeləri və cəmiyyətdə tutduqları mövqeyə münasib olaraq həll etməyi qərarlaşdırırlar. Bu cəmiyyətdə, necə deyərlər heç kəs heç kəsin nazını götürmür. Ağıllı məsləhətlər belə, yalnız təhdid kimi qəbul edilir və bunun müqabilində əks tədbirlər düşünüüb hazırlanır.

Çağdaş Böyük Britaniya ədəbiyyatının görkəmli simalarından olan Hilari Mentel İngiltərənin siyasi-ictimai damarlarına, eləcə də dünyanın indiki vəziyyətinə səyahət edən bir yazıçı kimi qələmə aldığı əsərlərdə tarixi və çağdaş hadisələri uydurma müstəvidə bir araya gətirir, onlara yumor əlavə edir.

Müşahidələri ilə insanların davranış kodlarını müəyyənləşdirən və şərh edən Mentel, inkişaf etmiş vərdişləri və onların nəticələrini mətnlərində tragikomik şəkildə təqdim edir. Müəllif realizmi, həqiqəti bədii ədəbiyyatla birləşdirməyə əsaslandığı üçün həyatdan qopmur və onun yaradıcılığında bədiilik daha da güclənir.

Müəllif romanlarında gördüklərini ağılından və vicdanından süzərək ardıcılığı itirmədənqələmə alır. Mentelin bu ardıcılığını asanlıqla müşahidə edə bilərik, çünki onun köhnə və yeni mətnlərinə daxil olmaq və müqayisə etmək mümkündür.

Mentel əsərlərinin bir qismini pyes şəklində yazmışdı. O, faktiki bir pyes yazmaq istəmirdi, çünki pyeslərdə başqa insanlar iştirak edir. O, çoxlu rəvayətçilərdən istifadə edirdi, baxmayaraq ki, hər bir əsas personajın rəvayət etmək şansı yoxdur.

Onun nə kral ailəsinə, nə də aristokratlara marağı yox idi - onun maarqlandıran inqilabçılar idi. O, onların siyasi uğurlarına görə araşdırırdı, çünki onlar gənc yaşlarında həddindən artıq ambisiyaları ilə əyalətlərdən paytaxta sürgün edilmişdilər.

“Hər gün analar günüdür” romanı Mentelin ilk əsəridir, Muriel Axon və anası Evelinin, qarşılıqlı nifrət içində yaşayan, yalnız xarici dünya qorxusu ilə birləşən iki tək qadının hekayəsindən bəhs edir. Onların özünəməxsus həyatları bir çox nöqtədə qonşularının həyatına toxunur, lakin əsl əlaqə heç vaxt qurulmur. Muriel Axon müəmmalı şəkildə hamilə qalır və hekayənin sonunda iki şiddətli ölüm baş verir [31].

Bu kitabın əhval-ruhiyyəsi komik və satirikdir, fantastik ekskursiyalar; bəzən bir xəyal hekayəsinin ləzzətinə malikdir. İdeyaların bəziləri müəllifin xəstəxanada sosial işçisi kimi keçirdiyim qısa vaxtdan irəli gəlir. Daha dərin səviyyədə psixi sağlamlıq və xəstəliklə bağlı müxtəlif nəzəriyyələr və xüsusilə Bruno Bettelheimin autizmlə bağlı yazıları ilə maarqlanan müəllif bu əsəri yazır. Murielin daxili dünyası səbəb və nəticənin təbiəti haqqında bir sıra dəhşətli yanlış anlamalardan ibarətdir; lakin onun əsas problemi təxəyyülünün olması lazım olan yerdə boşluq olmasıdır. Bu boşluq üzündən özünü başqasının yerinə qoya və ya hissələrinin nə ola biləcəyini təxmin edə bilməz. Beləliklə, o, acınacaqlı bir insandan pis bir insana çevrilmək üçün yaradılmışdır.

Hər Gün Analar Günüdür, acınacaqlı həyatda tələyə düşmüş dəhşətli insanlar haqqında acınacaqlı, boğucu bir hekayədir: dəli olmuş uğursuz ana, lal, kinli qız, kobud arvad, depressiyaya düşmüş ər. Qəhrəmanlarını sərt şəkildə cəzalandırırdı - düşmən səhnələri, uşaq istismarı, kif, çirkinlik, darıxdırıcılıq, ehtiras, konservləşdirmə, sosial işçilərlə işgəncə verdi.

"Hər kəsdə çatışmazlıqlar olur" dedi Florens.

- Onlardır?

"Etməli olduğunuz şeyi etmədiyinizi hiss edirsiniz." Çayına şəkər qoydu. "Sizə elə gəlir ki, həyatda bundan daha çox şey var. Amma o getdi və getdi."

Boş Əmlak on il sonra yazılmışdır.

Hökumət siyasəti nəticəsində bağlanan uzun müddət davam edən ruhi xəstəxanadan azad edilən Muriel köhnə evlərinə qayıdır və anasının evinin yeni sahiblərinin həyatına zərbə vurmağa başlayır.

Burada xəstəxanaların bağlanması və onların yarada biləcəyi problemlər haqqında bəzi aktual məqamları müəllif qeyd etmək istəmişdir. Təəssüf ki, bu məqamlar bir neçə ildir aktual olaraq qalır. Murielin xarakterini məntiqi sərhədlərinə qədər genişləndirmək istəmiş, onun heç bir mərkəzi olmadığı üçün - həqiqətən də ruhunun olmadığını qeyd etmişdir. Əsərin bir qütbündə Lizzie Blank adlı təmizlikçi qadın, digərində, Zavallı xanım Wilmot adlı depressiya xəstəxanasının sifarişçisi daaynır. O, ətrafındakı insanların qorxularını və zəifliklərini aşkar etmək və onlara uyğun davranmaq bacarığına malikdir.

Bu əsər daha sürətli tempi, hər səhifədə daha çox zarafatı və daha gülməli süjet xətti olması ilə seçilir. Birinci kitabın epigrafi olaraq Paskaldan bir sitat istifadə olunmuşdur: "İki səhv: biri hər şeyi hərfi mənada qəbul etmək; ikincisi, hər şeyi ruhən qavaramaq" [41].

Üçüncü roman "Qəzzah küçəsində səkkiz ay" adlanır. Bir neçə il yaşadığı Səudiyyə Ərəbistanında cərəyan edən hadisələrdən ibarət psixoloji trillerdir. Şəxsi təcrübələrə əsaslanan və Qərb liberal ideallarına az, Qərb qadınlarına isə heç vaxt olmayan bir cəmiyyətdə yaşamağın şoku və qəzəbindən yazılmış bu, bir trillerin qarışığıdır və qəhrəmanın tərəqqisinin və ya dağılmasının haqqındadır. Frances Shore inşaat mühəndisi olan ərinə qoşulmaq üçün Səudiyyə Ərəbistanına gəlir. Bir kartoqraf, ona Krallıqda işləməyə icazə verilmir, qürbət cəmiyyəti qeyri-ənənəvi hesab edir və biri pakistanlı, biri səudiyyəli iki gənc qadın qonşu ilə dostluq etməyə çalışır. Bir ingilis öldürüldü və orada Fundamentalist süjetlər və odlu silahla qaçma işarələri var. Romanın sonunda Frensis və əri susmuş, məğlub olaraq birdəfəlik

ayrılmağı gözləyirlər. Əsl bədxahlar yoxdur, sadəcə olaraq iki dünyanın, iki mədəniyyətin, iki əxlaqın toqquşması və nəhayət, isti, tozlu şəhərə və onun yollarına qarşı dərin nifrət var.

Dördüncü roman “Fludd”, 1950-ci illərdə İngiltərənin şimalında, uydurma bir çöl kəndində baş verən hadisələrdən ibarət komediya. Əsas personajlar rahiblər və keşişlərdir. Burada müəllif öz katolik uşaqlığındakı motivlərdən, bədbəxt hadisələrdən və səfalətlərdən istifadə etmişdir, lakin kitab kilsə haqqında satira deyil. Onun mərkəzi cihazı kimyagərlik anlayışıdır. Kimyagərliyin azad edici və yaradıcı bir proses kimi nə demək olduğunu araşdırmaq və onları bədii ədəbiyyata çevirmək üçün müəllif çalışmışdır.

16-cı əsrin mistik teosofu və kimyagər Robert Fluddun reenkarnasiyası kimi görünən Fludd, Roma Katolik keşişi Ata Anqvinin kuratoru olaraq şimaldakı Fetherhoughton kəndinə gəlir. Kimyəvi prosesdə katalizator kimi o, kəndə dəyişiklik gətirir: ənənəvi köhnə inam güclənir; yerli monastırın qəddar Ana Perpetuası, görünür, şeytanla qarşılaşır və yandırılır; gənc rahibə Filomena bacı Fludd ilə qaçır, gecəni onunla keçirir və məhəbbətdən doğan inamla naməlum dünya ilə üz-üzə qalır. Ola bilsin ki, yerli tütüncü şəklində bir şeytan var və bir möcüzə var: keşişin ev işçisi eybəcər ziyildən sağalır. Gözlənilməz bir xeyirxahlıq, bəlkə də başqa bir möcüzə (köhnə rahibələr Filomenaya qaçmağa kömək edir) və sonda bu xəbər arxayınlaşır: “pislərin yolları məhv olacaq” [49].

A Change of Climate” (“İqlimin dəyişməsi”) (1994) Norfolk kəndlərində məskunlaşmış xeyriyyəçi Ralf və Anna Eldred, onların dörd övladı haqqında romandır. Kitabda cütlüyün evləndikdən dərhal sonra Cənubi Afrikadakı birgə missioner həyatı, həbs olunmaları və daha sonra Britaniyanın Beçuanalend protektoratına deportasiyaları və orada baş verən faciə haqqında fəsillər daxildir.

Yaddaş və sirlərlə bağlı bir iş və bu şəxsi qayğıların daha böyük siyasi mühitlə necə qarşılıqlı əlaqəsi ilə, hekayə müasir Norfolk ailəsinin daxili sınaqlarını əhatə edir. Ralf və Anna Eldred Afrikada keçmiş missionerlərdir və nəinki Cənubi Afrika həbsxanasında vaxt keçirmiş, hətta Beçuanalanda iki körpəsini qaçırmış insanlardır. Onların hekayəsi açıq-aydın romana hazırdır, lakin Mentel, Eldredin

dəhşətli “sirlərini” aparteid Cənubi Afrikanın eyni dərəcədə dəhşətli reallıqlarının təsviri ilə və Eldredlər İngiltərəyə qayıdan kimi, 1980-ci illərdə sosial cəhətdən parçalanmış Britaniyanın portreti ilə izah edərək pandersdən qaçır. Mentelin romanını bu qədər heyranedicə edən onun gündəlik həyatı beynəlxalq ilə cəsarətli şəkildə əlaqələndirməsidir - Nadine Qordimerin ən yaxşı əsəri kimi İqlim Dəyişikliyi, düşmən, proqnozlaşdırıla bilən fanat qüvvələr qarşısında imanın təbiəti və sosial öhdəliyi ilə bağlıdır. Eldred ailəsi xaosa meyl edərkən, onlar da keçmişləri ilə barışırlar və roman konstruktiv, təhlükəli olsa da, barışıq notu üzərində həll olunur.

Mentelin nəsrində onun bir çox əsərlərinə gözəl qısa hekayələrin sıx gücünü verən bir ticarət əlaməti konsentrasiya keyfiyyəti var. Həmişə realist olan Mentelin bədii yazısı bəlkə də üslubunun çox hissəsini onun ədəbi, siyasi və mədəniyyətşünaslıq üzrə esseist kimi keçmişinə borcludur. O, həm fantastikasında, həm də tənqidində ovsunlayır və sonra tez-tez tələşsüz, canlı jurnalistika ilə oxucunu çaşdırır. “İqlim dəyişikliyi” kitabının açılış xəttinə nəzər salmaq: “Bir gün Kitin on yaş olanda qonaq mətbəxdə onun biləklərini kəsdi” [30].

Əzabın eyni cür məşum, zahirən təsvirləri Mentelin yeddinci romanı olan “Sevgidə Təcrübədə” də diqqəti çəkir. Bu birinci şəxs fantastika mahiyyətə, kifayət qədər maraqsız fəhlə sinfi İngilis ailəsinin qızı Carmel McBain haqqında yetkinlik yaşına çatan hekayədir. Karmel nəhayət ona dəstək olmayan ailəsindən qaçır və London Universitetində oxuyur. Mentel cins və sinfin siyasi ərazilərini araşdırmaq üçün tipik bir kollec romanını genişləndirir. 1960-cı illərdə çəkilən “An Experiment in Love”, feminist bir əsərdir - Carmel-in məqsədləri (və bəzən özünü məhv edən məyusluqlar) ilə anasının və nəslinin incimmiş istəkləri ilə ziddiyyət təşkil edir.

“Daha böyük təhlükəsizlik məkanı” Fransa İnkilabının iddialı təkrarıdır və Mentelin əsas personajları indi Terrorla birbaşa əlaqəli olan tarixi şəxsiyyətlərdir - Kamil Desmoulin, George-Jacques Danton və Maxmilien Robespierre. Bu, Mentelin bir çox fantastikası kimi, mənşəyinə, sonra isə sosial və siyasi gücün lazımı birliklərinə aludə olan böyük bir romandır. Biz üç personajı prozaik əyalət başlanğıcından ilhamlandırmaq üçün bilavasitə cavabdeh olduqları dünyanı dəyişən, anarxik bir qüvvənin əli ilə son məhvinə qədər izləyirik. Mentel öz subyektlərinin

şüurlarına sızmağı bacarır və beləliklə, ən yaxşı şəkildə bu tarixi həyatları dərhal və hiss edilə bilən edir.

“Daha böyük təhlükəsizlik məkanı” gücün işinə dair geniş və kifayət qədər möhtəşəm bir araşdırmadırsa, Mentelin ən son romanı “The Giant, O'Brien” eyni araşdırmanı daha yığcam çərçivədə idarə edir. 18-ci əsrin əsl İrlandiya nəhəngi Çarlz Börn haqqında bəzən fırldaqçı nağıl olan roman, parlaq dialoq və birinci və üçüncü şəxsin povest səsi arasında asanlıqla keçidləri ilə seçilir. Mentel birinci dərəcəli macərə nağılı yaratdı - Birn Yer kürəsinin ən hündür adamı kimi var-dövlətini qazanmaq üçün bir qrup yaxşı yoldaşla birlikdə İrlandiyadan Londona səyahət edir - lakin o, həm də millilik və sosial ədalət haqqında dəhşətli düşüncələr yaratmışdır. Byrne'nin əks nöqtəsi, radikal bioloji təcrübələri üçün lazım olan mövzuları təmin etmək üçün qəbir qarətinə müraciət etməli olan Şotlandiyalı eksperimental həkim Con Hunterdir. Mentel iki baş qəhrəmanı inkişaf etdirdikcə, bizə təklif olunanlar marjinalaşdırılmış dahilərin iki fərqli, lakin tamamlayıcı portretləridir - mərkəzə “onu çatdırmaq” üçün mübarizə aparan, nəticədə öz orijinallığı ilə istehlak edilən kişilər [29].

Qeyd etmək lazımdır ki, Mentelin romanlarında baş verən dəhşətli hadisələri nəzərə alsaq, oxucunu əyləndirəcək çox şey var. O, absurdları pis hiss edir və təfərrüat üçün iti gözü var. Bu sonuncu keyfiyyəti, əlbəttə ki, müasir yazıçıların əksəriyyəti ilə bölüşür, lakin onun müasir dünyanı təsvir edən pis, bayağı, lakin güclü təsvirlərində oxucunun yoxlaması və tanıması üçün tutulur və saxlanılır.

Bədii ədəbiyyatın çox hissəsi qeyri-müəyyənliyi və azadlığı əslində tamamilə seçim və ya hadisələrlə müəyyən edilən bir prosesə məcbur etməyə çalışmaq məsələsidir. O, tarixi fantastika yazarkən nə olacağını bilir və bununla bağlı heç nə edə bilməz, lakin o, hadisələri cəhalətlə irəliləyən personajların prizmasından, nəticəsi hələ sabitləşməmiş kimi təsəvvür etməyə çalışmalıdır. Bu, təkcə personajların nöqtəyi-nəzərini daxil etmək üçün emosional bir iş deyil; hər bir məqamda hər şeyin fərqli ola biləcəyini də xatırlamaq lazımdır. Onun, müəllifin bildiyi tale deyil, tarixdir.

Yazıçı adi fantastika yazarkən baş verənlər üzərində tam gücə malikdir, lakin o, hiss etməlidir ki, onun personajlarının iradəsi var, əks halda determinizmin ölü əli kitabı əzəcək. O, hiss etməlidir ki, onun obrazlar nəzarəti qisməndir - o qədər yüngüldür ki, hiss olunmur. Bəzən onun personajlarından biri nəsə deyəcək və ona elə gəlir ki, birdən-birə nə deyəcəyi barədə heç bir fikri yoxdur, çünki o, səhifədə var. Bu baş verəndə o, prosesin işlədiyini bilir.

O, bu yüngüllüyü, nəzarətdən əl çəkməyi çətin hesab edir, xüsusən də buna sadə söylə nail olmaq mümkün olmadığı üçün. Onun zehni təbii olaraq istiqamətsiz hərəkət etmir: bu, analitik düşüncə üçün hazırlanmış bir maşındır. “Mən dünyamı, xüsusən də daxili dünyamı təşkil etməyi xoşlayıram” deyir. “Mən fayl sistemlərini xoşlayıram. Amma roman yazmağın bütün prosesi bunun əksidir - etikətləmə, müəyyən etmə, qərar vermə, hər şeyi boş burax. Özünə deməlisən ki, mən əllərimi çəkirəm, şüursuz aqlımı mənim üçün işləməyə icazə verirəm. Bu çox bezdiricidir! Məni dünyada ən az yazıçı edən təbiətimin bir tərəfi var: bütün tarixi faktları sadalamaqda israrlı olan və yaxşı sənədlər kabinetində daha çox təhlükəsizlik olduğuna inanan bir insan.

Hilari Mentel məntiqli, güclü qadındır, başqalarının axmaqlığını və praktik çətinliklərini həll etməyi bacarır. Amma bədii ədəbiyyat axmaqlığın və əməli çətinliklərin törəməsidir ki, bu da onlara çarəsiz şəkildə çaşqınlıq və pozulmağa imkan verir.

II FƏSİL. HİLARI MENDEL YARADICILIĞI ÜMUMİ NƏZƏRİ TƏHLİL KONTEKSTİNDƏ

2.1. “Canavar yuvası” romanında magik realizmin əksi

Məlum fikrə görə, hər hansı ədəbi əsər bir neçə plan və istiqamətdə öyrənilə bilər. Bu bədii mətn yalnız yarandığı dövrün kontekstində araşdırıldıqda, mətnə qədərki zaman onun içində yatmış tarix kimi yaşayır. Bu əsər bütün epoxanın mədəni çərçivəsində öyrəniləndə, onun müstəvisində sanki bütün zamanlar birləşir, çünki bu mədəni epoxanın özü bu qanunauyğunluqla yaşayır.

Bu kontekstdə hər bir bədii əsər indiki zamanıyla yaşadığı kimi, onun şüurunda keçmiş və gələcəklə bağlı təyinat yönümlü elə komponentlər mövcud olur ki, bunlarsız həmin bədii mətnin həyatını təsəvvür etmək qeyri-mümkündür. Bədii əsər missiyası etibarlı ilə gələcəyə ünvanlanıbsa, onun gələcəkdəki yolunda mütləq keçmiş zamanın izləri olur, yəni bədii mətnin keçmişindən mütləq ayrı düşməsi mümkün deyildir. Hər şey, hər bir bədii mətləb, belə demək olarsa, keçmişdən yazıla-yazıla gəlir, indiki zamanda, yəni doğulduğu anda onun yolu ayrılır, gələcəyə dediyi sözlərin kökü keçmişin dərin və əsaslı köklərinə bağlanır. Məhz belə olduqda, sözü gedən bədii əsər böyük zamanın sakini statusunu qazanmış olur. Qeyd etmək lazımdır ki, Hilari Mentelin yaratdığı irili-xırdalı bütün əsərlər məhz böyük zamanın sakinləridir və onlar bu haqqı özlərinin mənalarının eyni dərəcədə, həm keçmiş və həm də gələcəklə, bütövlükdə götürdükdə isə, bəşəriyyətin taleyi ilə bağlı olmasındadır. Bu keyfiyyətin daşıyıcısı olan əsərlər bütün zamanlarda bu və ya digər dərəcədə böyük mübahisələrə səbəb olur və bu mübahisələrin az-çox dərəcədə ədalətli həlli gələcək zamana proyeksiyalanır. Qeyd edək ki, Hilari Mentel bu çox mühüm qənaəti hekayə və romanlarında, habelə ədəbi-publisistik-tənqidi qeydlərində açıq şəkildə ifadə etməyə çalışmışdır.

Həyat hadisələrini bu şəkildə ədəbi gerçəkliyə proyeksiya edən Hilari Mentelin «Canavar yuvası» romanında ifadə etdiyi bədii fəlsəfənin cövhərində əslində çox sadə bir məqam dururdu: insanın sosial mahiyyətinin bədii inikası. Bu mahiyyəti açmaq üçün isə ədəbi keçmişə ekskurs edilməsi tələb edilir [48,s.78].

İnsanın sosial fəaliyyətinin bədii inikası, əslində kompleks şəkildə öyrənilməli olan problemdir və bu məsələnin ədəbiyyat kontekstində dərinlən öyrənilməsi, fikirimizcə bədii obrazın spesifikası ilə bağlıdır, çünki ədəbi mətnlərdə, xüsusən də bədii nəsr mətnlərində insanın sosial fəaliyyəti bədii obraz vasitəsi ilə açıqlanır. Bədii nəsr mətnlərində insan konsepsiyası bədii obraz müstəvisində spesifik şəkildə açıqlanmaqdan başqa, həm də yazıçının dünyaya baxışının müxtəlif konseptual tərəflərini ortaya qoyur.

Hilari Mentel bir sənətkar kimi insanı öyrənirdi, yaxud öyrənib əxz etdiklərini müvafiq insan obrazında təcəssüm etdirirdi. Onun bütün cəhdləri bir ümumi vəzifənin icrasına – insanın ən qaranlıq nöqtələrinə işıq salıb onun dünya və gerçəkliliklə kəşifən, dünya və gerçəkliyi rədd edən məqamlarını əbədiləşdirmək istəyirdi. Bu məqam, firkimizcə, Hilari Mentel “Canavar yuvası” romanını anlamağın əsas tərkib hissələrindəndir və bizə belə gəlir ki, onun məsələ, tarix mövzusuna müraciət etməsi, bir insan kimi özünü tarixin çatdığı alovların içinə atması sadəcə adi maraqlardan irəli gəlmirdi. Hilari Mentelin insan anlayışı, yaxud insan obrazı bütün gücü, enerjisi bir nöqtəyə cəm edilmiş varlıq formasıdır və tədqiqatçıların artıq təsdiq etdikləri kimi, ona qalib gəlmək mümkün deyildir. Təsvirdən də göründüyü kimi, bu şəkildə göstərilən obraz həm də artıq bir mif modelidir. Və yazıçı özü də bilmədən obraz yaradıcılığından çıxış etməklə mif yaratmaqla məşğul olur. Məlumdur ki, magik realizm xüsusən bədii ədəbiyyat kontekstində universal xarakter daşıyır və bu modelin mətnə olması artıq onun əsərin bütün bədii sistemə sirayət etməsi anlamına gəlir.

XX əsrdə mifə, mif modellərindən istifadə edib obraz yaratmağa maraqlı nəinki sönməmiş, əksinə daha da geniş vüsət almışdı. Bunun bir sıra səbəbləri mövcuddur və onlar müasir ədəbiyyat, onun mənşəyi və funksiyaları ilə bağlıdır. Məşhur strukturalist, fransız ədəbiyyatşünası Rolan Bart hesab edirdi ki, müasir zəmanədə miflərin əhəmiyyəti və miqdarı nəinki azalmamış, əksinə artmışdır. O, ideoloji xarakterli arxaik və müasir miflər arasında müqayisələr aparmışdır. Gündəlik həyat külli miqdarda mif yaradır və onların hamısı söz, ifadə, bildirmək üsulu və ya forma, yaxud kommunikativ sistem kimi ənənəvi qaydada şərh edilən dil reallığına aid edilir.

Rolan Bart “Mif bu gün” əsərində qeyd edir ki, mifdə verilən informasiyanın predmeti deyil, onun çatdırılma üsulu əhəmiyyətlidir. Onun fərqləndirici xüsusiyyəti təbiətüstü tarixi keyfiyyətdir, belə ki, şeylərin məxsusi təbiəti mifin içində əriyib gedir. Mifologiya, R.Barta görə, semiologiyanın tərkib hissəsi kimi çıxış edir. Onun araşdırma predmeti meydana gələn ideyalardır. R.Bart mifdə bildirən, yaxud konsept hissəsini və bildirilən və ya dil işarələrindən təşkil edilən formanı seçib-ayırır. Məna məhz bu iki elementin sintezi nəticəsi kimi meydana gəlir. Məna formaya çevrilir: dil həmişə formalar sistemidir, məna isə formanın növ müxtəlifliyidir [37,s.78]. Mifdə gerçəklə yalanın qarşıdurması qəribə münasibətdə baş verir. Mif haradasa təhrif olunmuş reallıqdır. Mifin oxucusu onu faktlar sistemi kimi qəbul etsə də, əslində mif semantik hissənin uyğunlaşma prosesindən keçdiyi metadil sferasına aiddir. Məna fenomeni forma alır, mif, necə deyərlər, təbii dili “oğurlayır”. Mifologizasiyanın predmeti istənilən hadisə ola bilər. Bart mifi poeziyaya qarşı qoyur, belə hesab edir ki, poeziyanın ideali sözdəki mənaya qədər olan məsafəni qət etmək deyil, əksinə əşyanın mənasını faş etməkdir. Poeziyada niyyət adlanan nəsnə transsendental sferada qərar tutur, şair formanı vecinə almayan realist kimi çıxış edir, yəni sözlərin mənası əşyalarla sıx şəkildə bağlıdır. Poeziya realizmdir – sözlərdən əşyalara doğru gedir, mif isə formalizmdir. R.Bartın fikrincə şair sözlərlə yox, əşyaların mahiyyəti ilə məşğul olur.

Bu cəhətlərin hamısını bir kontekstdə izah və şərh etmək, həm də dolayısı ilə onların ümumi və ayırıcı özəlliklərini təsnif etmək üçün Hilari Mentelin müxtəsər tərcümeyi-halına müraciət etmək lazımdır. Fikrimizcə, Mentelin yaradıcılığında, məhz onun kəşf etdiyi bədii obrazda bütün ümumi keyfiyyətlər genetik yaddaşından, ailəsindən irəli gəlirdi. Bir nəsilə, bir ailədə on illər boyu doğulan insanların qanında axan ehtiras, onların hiss və duyğuları bəzən hansısa fərddə ifadəsini tapır. Hilari Mentel böyük, qlobal mövzulara müraciət edib “kiçik insan” problemini aşkarladı, kiçik insanın daxilində yatan nəhəng enerjini kəşf etdi, fikrimizcə, bu müəyyən mənada onun həyat tarixçəsi ilə bağlıdır.

Hilari Mentelin “Canavar yuvası” romanında təsvir edilən təbiət qəlbin gözəlliyini və çirkinliyini açmaqla insan xarakterini tam şəkildə təqdim edir. Təbiət

insan üçün məhək daşdır, o, insan duyğularına zəriflik, incəlik bəxş edir, onun daxilində yatan bütün dərin hisslər üzə çıxır. Hilari Mentelin məkan- insanla təbiətin görüş yeridir, bu məkanda insan damla-damla təhlil edilir, təbiətlə müqayisədə onun adi nəzərlə görünə bilməyən xüsusiyyətləri açılır.

Hilari Mentelin yaşayıb-yaratdığı dövr bəşər tarixinin ən mürəkkəb hadisələrlə zəngin qəliz bir dövrüdür. Bu dövrdə məşhur ifadə ilə desək, “mübahisə insan haqqında gedirdi”. XX əsrin ikinci yarısında insan ədəbiyyatda yenidən doğulurdu, yeni bədii meyarlar kəsb edir, ədəbi prosesdə onun indiyə kimi açıqlanmayan aspektlərinə diqqət yetirilirdi [39,s.90].

Hilari Mentelin “Canavar yuvası” romanında insan konsepsiyasını dərinləndirərək etmək üçün, fikrimizcə, onun yazıçı və insan kimi yetişdiyi dövrə və təmsil etdiyi ədəbi nəslin poetikasının formalaşdığı mühitə diqqət yetirmək lazımdır. Tədqiqatçıların fikrincə, bu kimi qlobal və idraki məsələlər bədii təfəkkürdə fərdi olanla ümumi xüsusiyyətlərin vəhdətində, bu son dərəcə mühüm fəlsəfi və bədii məsələlərin qovuşuğunda araşdırılmalıdır və belə olduqda hər hansı konkret dövr, yaxud yazıçının poetika sistemində önəmli yer tutan, onu bu və ya digər mövzunu dərinləndirən işləməyə məcbur edən amilləri ön plana çıxarmağa məcbur edir.

Məlumdur ki, iyirminci əsrin 80-ci illərinin əvvəllərindən incəsənətdə dünyanı əks etdirməyin alternativ yolları axtarılır, bədii əks etdirmənin tipologiyası kəskin şəkildə dəyişmişdir. Bu proses müəyyən mənada dövrün özünün spesifikliyi, o dövrdə baş verən hadisələrin dinamikası və digər mühüm məsələlərlə bağlı idi. Həmin dövrdə ingilis cəmiyyəti “Böyük depressiya”-nı yaşayırdı ki, bu da ilk növbədə cəmiyyətdə uzun illər davam edən iqtisadi, ideoloji, siyasi və digər proseslərin, ədəbiyyatda və ümumilikdə bədii düşüncədə qeyri-ənənəvi üslub cərəyanlarının yaranmasının nəticəsi idi. , bu da onların iradəsini başqa hadisələrə diktə edirdi. vurdu. Bu əsərlərdə günün tələbləri, insani münasibətlərdə baş verən böhran və bəşəri dəyərlər arasında ziddiyyət, onların bir insan ömrü boyunca doğurduğu təbəddülatlar qərribə və son dərəcə orijinal ədəbi vasitələr müstəvisində açılır, süjet, kompozisiya və bədii təhkiyənin yeni, indiyə qədər sınılanmamış üsulları meydana gəlir.

Hilari Mentelin “Canavar yuvası” romanının unikalığı sosial-tənqidi pafosun ümumbəşəri problemlərlə üzvi şəkildə birləşməsindədir – ölüm və həyat, analıq, etiqad və etiqadsızlıq, fərdiyyətçilik və kollektivçilik... Roman janr etibarını ilə maraqlı məsələlərin analiz edilməsi ilə də səciyyəvidir. Bütün bunların nəticəsində yazıçı İngilis həyatının unikal və zəngin mənzərələrini bir nöqtədə cəmləşdirən geniş ölçülü epik bir əsər ortaya çıxara bilib. Hilari Mentel tarixi gerçəklik və uydurma elementlərin çulğalaşdığı bu romanında müəyyən “düzəlişlərə” yol verib və bu kimi məxsusi detallar onun kompozisiyasında da iz buraxıb. Burada bədii üslubla publisist və digər üslubların bir-birinə qarışıb qəribə xəlitə yaratması müşayiət edilir ki, bu da hadisələrin son dərəcə canlı dinamika ilə verilməsini şərtləndirir [29,s.87].

Hilari Mentel bu romanda bir ailənin bioqrafiyası ilə ölkənin tarixini əlaqələndirir və janr anlayışında onun yerinə yetirdiyi düzəlişlər qarşıya qoyulan məqsədin tam şəkildə açıqlanmasına imkan yaradır. Ancaq adı çəkilən “düzəlişlər” roman üçün xarakterik olan digər struktur elementlərdən də yan keçməyib.

“Canavar yuvası ” romanında əsərin məkanını başdan-başa zəbt edən intriqa demək olar ki, yoxdur, burada canlı, ehtirasla aşib-daşan məhəbbət səhnələri də diqqəti cəlb etmir. Süjet yaradıcı elementlər arasında roman janrı üçün xarakterik sayılan cəhətlərin demək olar, heç biri yoxdur. Qarşımızda Kromvel ailəsinin xronikası durur.

Romanda təsvir edilən hadisələri bu şəkildə nağıl etmək mümkün deyil və buna lüzum da yoxdur. Bu qısa təsvirdən də görüldüyü kimi, roman xeyli dərəcədə maraqlı hadisələri əhatə edir, süjetin inkişaf dinamikası özünün gözləntiləri, qarşıya hansı məqamların çıxması ilə maraqlıdır. Müəllif bəzən hadisələri elə təsvir edir ki, elə bil hansısa məqamlar, hansısa əsas məqamlar sadəcə təhkiyə zəncirindən qoparılaraq götürülüb və indi bu ardıcıl təsvirin qırıq yerlərini axtarıb tapmalısan. Bu isə romanda hadisələrin inkişafına güclü təkan verməklə yanaşı nəhayətsiz intriqa yaradır, hadisələrin bu üsulla təsviri qarşıya bir-birindən maraqlı və kəskin suallar qoyur. Oxucu bu suallara necə cavab verməyin metodikasına yiyələnir, bu metodika ona yazıçının təhkiyə ustalığı ilə aşılır. Yəni, Hilari Mentel bu və ya digər hadisəni təsvir edəndə ona sünilik, süni maraqlılıq qatmır, hadisənin inandırıcı, yaxud qeyri-

inandırıcı ola bilməsini sual şəkilində qaldırmır və belə olduğu üçündür ki, əsər- bədii mətn oxucunun qarşısında artıq verilmiş, baş verib qurtarmış əhvalat kimi qoyulur. Oxucu bütün bunları sadəcə kənardan seyr edir, ancaq təhkiyə strukturunda elə bir məqam yetişir ki, seyr edilən olaylar konsentrasiya edilir, süjetin bətnində elə bir lüzum meydana gəlir ki, bu, baş verənlərin səbəbini aydınlaşdırmağa xidmət edir. Müəllif ideyası əsərin ən müxtəlif qatlarından süzülüb gələn informasiyanın, oxunmuş, yaxud seyr edilmiş səhnələrin nəticəsi müəllifin müxtəlif variantda təqdim edilən ideyasını ifadə etməyə çalışır.

Hilari Mentel bütün romanlarında qəhrəman hər hansı məqamda taleyi ilə üz-üzə gəlir, çək-çevir başlayır, bu zaman qəhrəman dərinə inandığı prinsiplərdən ya əl çəkir, qoşulduğu işdən ayrılır, ya da bunu bacarmayıb məhv olur. Qəhrəmanın taleyinin bu şəkildə həll edilməsinin şübhəsiz ki, səbəbləri mövcuddur [44,s.89].

Ədəbiyyat xronoloji ardıcılıqla səciyyələnsə də, müvafiq inkişaf mərhələsində müəyyən hüdudlardan kənara çıxmağa, məkan formasını almağa çalışır ki, bu da öz növbəsində mətnin dərk edilməsində yeni strategiya tələb edir.

Hilari Mentel xatirələrində qeyd edir ki, "Canavar yuvası» romanını yazmamışdan əvvəl gecələr o, dəhşətli yuxular görürdü. O, özünü Botsvanadakı köhnə evinin ətrafında gəzərkən gördü: yaddaşı həmişə o qədər güclü idi ki, keçmiş də indiki kimi onun üçün canlı idi. Kitabda o, öz həyatı haqqında yazmırdı, ancaq özünü o zaman və o məkanda təsəvvür etmək hər şeyi geri qaytarmaq üçün kifayət idi: evliliyinin ən pis ayları; onun ağrısı, xəstəliyi və bunun nə olduğuna dair dəhşətli qeyri-müəyyənlik; yaxın dostunun intiharı. Hisslər o qədər narahat idi ki, o, kitabı yazmağı tamamilə dayandırmışdı.

O, uzun müddət idi ki, VIII Henrixin müşaviri və təxminən on il ərzində Britaniyanın ən güclü adamlarından biri olan Tomas Kromvel haqqında kitab yazmağı düşünürdü. Hilari Mentel özünü XVIII əsrin insanı hesab edirdi. O, Fransa İnkilabı və XVIII əsrdə baş verən "Nəhəng O'Brayen" haqqında yazmışdı və o, dünyaya XVIII əsrin gözü ilə baxırdı. O, bəlkə də yeni bir dövrə başlamaq üçün enerjisinin olmadığını düşünürdü. O bilirdi ki, 2009-cu ildə VIII Henrixin tacqoymasının beş yüz illiyi yaxınlaşır və bu İngiltərədə çox böyük bir iş olacaq.

Hilari Mentel yazmağa başlayanda “Az qala öz-özümə güləcəkdım. Mövzunun dəhşətli olduğunu bilirdim, amma sevinc və güclə dolu idim, bunu necə edəcəyimi bilirdim.

Yazmağa başlamazdan əvvəl uzun müddət Kromveli öyrəndi. O, həmişə Kromvelin pis reputasiyası ilə maraqlanırdı. Müasirləri və tarixçiləri arasında o, demək olar ki, 16-cı əsrin Himmləri hesab olunurdu və əvvəlki ədəbi illüstrasiyalar - Robert Boltun 1960-cı ildə yazdığı "A Man for All Seasons" pyesi, Ford Madoxun "Beşinci Kraliça" əsəri qəbul edildi. 1950-ci illərdən Kembric tarixçisi olan Geoffrey Elton iddia edir ki, Kromvel Britaniya hökumətini kralın şəxsi mülkiyyətindən və səriştəsizliyindən çox yaşaya biləcək bürokratik parlament strukturuna çevirən uzaqgörən müasir dövlət xadimidir. Bununla o, Britaniya Reformasiyasının Avropanın qalan hissəsində baş vermiş qan tökülmədən və ya mütləqiyyətin tənəzzülü olmadan həyata keçirilməsinə kömək etdi. O, Kromvel haqqında oxumağa başlayanda yeni nəsil ona nifrət edirdi.

Robespierre kimi, Kromvel də qəddar ola bilərdi, lakin o, bir çox düzgün sosial islahatları təşviq etdi və buna görə də çox yumşaq ola bilərdi. O, artıq universitetdə olduğu kimi inandırıcı sosialist deyildi - pragmatizmdən incimirdi və bizneslə məşğul olmağı bilən insanı yüksək qiymətləndirirdi. Təbii ki, o, heç vaxt Vicdanı uğrunda ölən və başqalarının vicdanı üçün öləcəyinə əmin olan Kromvelin düşməni Robert Bolt qədər Sentimental Sent Tomas Moreni təsvir etmək fikrində deyildi.

“Mən azad olduğum üçün xoşbəxtəm. Yəni fikrim o biri dünyaya yönəlmişdi. Mən başa düşürəm ki, sizin bunu yaxşılaşdırmaq perspektiviniz yoxdur”.

O, artıq Fransa İnqilabı haqqında yaza bilməzdi, anladı - çox qocalmışdı, çox ümitsiz idi, bu gənclərin hiss etdiklərini daha hiss edə bilmirdi. Bu, orta yaşlı bir kitab idi: Kromvelin qırxında idi, Avropanı gəzmişdi, müharibələrdə xidmət etmiş, bank işində çalışmış, hüquq təhsili almış və nəhayət, İngiltərəyə qayıdıb biznesmen və onun köməkçisi olmuşdur. Kardinal Volsey. O, şahin qaldırıb münsiflər heyəti yarada, Əhdi-Cədidə əzbərləyə və padşahı fikirlərinin padşaha aid olduğuna inandıra bilirdi. O, yolunu düzəltməklə məşhurlaşdı.

Səhər Kromveli dərin bir zindanda bağlayın və bu gecə qayıdanda dəbdəbəli yastığa oturub larkların dilini yeyəcək və bütün həbsxana işçiləri ona borclu olacaqlar.

O, küçədən gəldi, qatil kimi görünən və insanları qorxudan Putindən zorakı alkoqollu dəmirçinin oğlu. Onun xaricdə nə işlə məşğul olduğunu heç kim dəqiq bilmirdi və o boş dövr, bu boşluq güclü idi.

O, hərəkətsizlik dövrünü boş buraxmaq qərarına gəldi və Kromvel uşaq ikən İngiltərəni tərk etdikdən iyirmi yeddi il sonra Londonda məskunlaşana qədər. Yalnız arabir yoxdan nəsə icad edirdi - demək olar ki, həmişə mənbələrdə buna işarələr olurdu. Hətta onun bir çox xırda romantik təfərrüatları da arxivlərdən gəlirdi - tez-tez səfirlər tərəfindən öz məhkəmələrinə göndərilən dedi-qodular.

Məsələn, “Canavar yuvası”, “Cəsədləri yetişdirin” filmlərinin davamında belə bir səhnə var idi ki, burada bir elçi Ceyn Seymura sevgi məktubunu və Henrinin hələ də evli olmasına baxmayaraq ona göndərdiyi bir çanta pul verdi. Anne Boleyn; Ceyn pulu geri verdi, sonra məktubu götürüb öpdü, amma açılmadan geri verdi. Bu birbaşa səfirin yazışmalarından gəldi.

O, hər zaman bir personajın onu oraya qoyduğu anda onun dediyi yerdə olduğuna əmin ola bilməzdi, lakin onun başqa yerdə olmadığına əmin olmaq üçün sonsuz saatlar sərf etdi. "Tarixlə oynadığınız zaman, o, çoxlu nəticələrə səbəb olur" deyir. “Tüdorlar” televiziya dramını bilirsinizmi? Yaxşı, qərara gəldilər ki, Henrinin iki bacısı olsa, bir az çox mürəkkəbdir, ona görə də onları bir yerə yığdılar. Lakin sonra o bacı kiminləsə evlənməli oldu və indi onların problemi var, çünki həqiqətən onun kiçik bacısı köhnə Fransa kralı ilə evləndi, lakin əvvəlki mərhələdə onlar qərara gəldilər ki, köhnə Fransa kralı darıxdırıcıdır, ona görə də gətirdilər. Francis I erkən. Amma o, I Francis ilə evlənə bilməz, ona görə də biz onun evlənməsi üçün bir kral icad etməliyik! Beləliklə, getdikcə daha gülünc olur”.

O deyir: “İnsanların faktlarla oynamasına nə qədər nifrət etdiyimi sizə təsvir edə bilmərəm. Bir şeyi daha rahat və ya dramatik hala gətirmək üçün büksəydim, bir yazıçı kimi uğursuz olduğumu hiss edərdim. Nə danışdığını bilirsənsə, dramı real həyatda çəkməlisən, tortun üstünə qaymaq kimi sürməməlisən”.

Ədəbiyyatda xronoloji ardıcillıq vermək adi hal olsa da, uyğun inkişaf mərhələsində müəyyən hüdudlardan kənara çıxmağa, məkan şəklini almağa çalışır ki, bu da öz növbəsində mətni dərk etmək üçün yeni strategiya tələb edir.

İdeal nəsr mətni, ilk növbədə, zamanı məkan formalarına çevirmək cəhdidir, qarşısızalmaz tendensiyadır. Qothold Efraim Lessinqin “Laokoon” əsərində 18-19-cu əsrlərdə çox əhəmiyyətli olan rəssamlıq və ədəbi yaradıcılıq arasında aydın sərhədlərin çəkilməsinə səbəb olan nəzəriyyə 20-ci əsrdə köhnəlmişdir. İndi məşhur klişelərə görə, əsəri “xronoloji ardıcillıqla deyil, məkan ölçülərində, zamanın donmuş anında” başa düşmək lazımdır.

Mətnin başqa ölçüləri də ola bilər: maddi, orqanizm, fiziki struktur kimi qavrayış və s.

Bu ideya yeni deyil, onu poststrukturalizm nümayəndələri inkişaf etdiriblər.

Klassik qavrayış konsepsiyasına görə mətn tam, aydın sərhədləri olan tam əsər kimi qəbul edilir; oxucunun mövqeyi əsərlə müqayisədə zahiri bir şeydir. “Mövzunu başa düşən və mənimsəyən insan oxumaq problemini aradan qaldırır, çünki bu halda oxuma prosesini mənimsəmiş olur. Tədqiqatda iştirak etməyin, onu mənimsəyin.” (Valeri Podorojha)

Başqa mətnlər də var ki, onların qavranılması işdə kommunikativ qaydaların iştirakından və başa düşülməsindən asılıdır. “Oxuyanda başa düşmə qabiliyyətimə görə deyil, əsərin strukturuna görə kommunikativ strategiya sahəsinə düşürəm. Oxuyanda başa düşürəm, özümü dərk edirəm”.

Sonra: “Mətnin reallığı... heç də passiv deyil, beynimizdə qurulmuş immanent fiziki formanın proyeksiyasına qarşıdır, yəni proyeksiya enerjisi ilə bizə cavab verir.” İş bizə təsir edən bir obyektə çevrilir; Onun xüsusi enerjisi var ki, onu tutmalıyıq və məqsəd aydındır: əlaqə yaratmaq. Mətnin bədən kimi tanınan anlayışlarından biri Roland Barte aiddir. (“Mətnin ləzzəti”). Uzun olsa da, çox mühüm bir sitata istinad edəcəyik: “Deyirlər ki, ərəb alimləri mətnlə bağlı fikir mübadiləsi apararkən qəribə bir ifadə işlətmişlər: mötəbər qurum [65, s.76].

Bu obyekt nədir? Bu sözün nə fərqli mənası var! Bu, ilk növbədə, anatomistlərin, fizioloqların mövzusu olan bədəndir, yəni elmdə öyrənilən obyektidir;

Bu obyekt qrammatiklərin, tənqidçilərin və filoloqların nəzərində real məndir. ..Mətnin insan siması var. ...Mətnin həzzini onun qrammatik funksiyası ilə müəyyən etmək olmaz. ”

R.Bart mətnin iki növünü ayırır və buna uyğun olaraq, oxumağın iki növünü fərqləndirir: birincisi bilavasitə “intriqanın kulminasiyası ilə həyata keçirilir; bu üsul yalnız mətnin ölçüsünü nəzərə alır və dilin özünün funksiyasına diqqət yetirmir”; İkinci oxuma üsulu “hər bir sözdən həzz almağa sövq edir, sanki oxuduqca mətnə qərq olursan... belə oxu ilə biz artıq həqiqətlər şəklində qatlanmış mətnin həcminə bağlı deyilik, lakin mənimsəmə hərəkəti ilə”. İkincisi, R.Bartın həzz mənbəyi adlandırdığı məndir və oxucunu seçən və ona təsir edən, həqiqətən oxumaqdan həzz alan da məhz odur. "Belə bir mətn haqqında heç nə deyə bilməzsən, yalnız öz üslubunda, öz üslubunda danışa bilərsən." Məqalənin sonunda R.Bart müəyyən edir: “Bəyanat nə deməkdir? Bu, layiqli bir işdir və hər şey bununla bitməlidir. ”

İndi bütün bunları nəzərə alaraq hekayə əsasında struktur təhlili apara bilərik. Hər şeyin aydın göründüyü tarix, kompozisiyanın “düynü” – fəlsəfə ancaq mətnin səthində açılır.

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, iyirminci əsrin filoloji fikrində və bədii mətnlərdə nümunə kimi əsərin oxucu tərəfindən qavranılması əsas problem kimi qarşıya qoyulur. İndi cəmiyyətdə baş verən hadisələr bizi durmadan jurnalistikaya sürükləyir. Bütün bunlar gerçəkliyin bədii dərk edilməsi üçün mətnə qərq olmağa və ondan nəticə çıxarmağa mane olur. Amma mətn varmı? Bu gün bu sual qaldırılmır, nə üçün soruşulsa, cavabı olmayan bir şeyi dirçəltmək lazım gələcək [28, s.55].

Hilari Mentel bəzən qəsdən hadisələrin təsvirində indiki zamanla keçmişin yerini dəyişik salır, onların yerini şüurlu şəkildə dəyişir və əsl Yaradan statusunda çıxış edərək, bu sərbəst hərəkəti ilə daşlaşmış zamanla canlı şəkildə nəfəs alan, insanların taleyinə təsir göstərən iki zaman vahidindən birinin digərinə təsirini yoxlayırdı. Hilari Mentelin bütün yaradıcılıq dünyasında, xüsusən də hekayələrində əsas estetik dominant rolunu istənilən konkret sosial şəraitdə çətin tapılan harmoniya təşkil edir. Bu məqsədini həyata keçirmək üçün də o, irəli sürdüyü zaman konsepsiyasından istifadə edirdi. Hilari Mentel içində olduğu, nəfəs aldığı həyat və

gerçəkliyin bütün koloritini və bunun da əsasında özünün Zaman konsepsiyasının mahiyyətini açıqlamaq üçün qarşıdurmadan istifadə edirdi. Bu yöndə məhz Hilari Mentel yaradıcılığına aid olan motiv və problemlər, habelə mövzular qalereyası bir çox romanlarda təcəssümünü tapmışdır.

Hilari Mentel “Canavar yuvası” romanında insan xarakterini yaratmaq üçün cizgilərdən və detallardan istifadə edir ki, bu da həm adi detalın və obyektin xarakterini açmaq, həm də detalın özünün görünməyən tərəflərini açıb canlandırmaq vasitəsidir. Onun hekayələrinə müraciət etsək, söhbətimizin bariz nümunəsini görə bilərik. Bu hekayələrdə baş qəhrəman, epizod, təfərrüat və hadisə ayrı-ayrılıqda deyil, birlikdə təsvir edilir və nəticədə müəllifin tutduğu mövzunun qaranlıq konturları açılır.

Fikrimizcə, Hilari Mentelin “Canavarın yuvası” romanında reallığın əsl simasını elə əks etdirmək ki, onun əsasında qurulan dünya modeli reallığı aşsın, reallığa alternativ yaratsın, bütövlükdə psixoloji və bütövlükdə özünü mükəmməl şəkildə üzə çıxarsın. insan varlığının mistik mahiyyəti. dünyada.

“Ədəbiyyatı bir dövrün bütün mədəniyyətindən ayrı-ayrılıqda öyrənmək mümkün olmadığı kimi, ədəbi hadisəni də yarandığı dövrdə, yəni müasirliyin hüdudlarına bağlamadan araşdırmaq düzgün deyil. Biz adətən yazıçını və onun yaradıcılığını, daha dəqiq desək, onun dövründən və yaxın keçmişindən (adətən onu anladığımız dövrdə) izah etməyə çalışırıq. Öyrəndiklərimizdən uzaqlaşmaqdan qorxuruq. Bununla belə, əsərin kökləri ən uzaq keçmişə gedib çıxır. Əsrlər boyu böyük ədəbi əsərlər hazırlanmışdır və onların yaradılmasında yalnız uzun və mürəkkəb yetkinlik prosesinin hazır məhsullarıdır. Biz əsəri yalnız doğulduğu zamanın şərtlərindən, yalnız yaxın keçmişin şərtlərindən anlamağa və izah etməyə çalışaraq, onun mənasının dərinliyinə nüfuz edə bilmirik. Bu dövrdə qapanma əsərin sonrakı əsrlərdəki həyatını dərk etməyə imkan vermir, bu həyat təsəvvürümüzdə paradoks kimi canlanır [48, s.76]. Əsər öz dövrünün hüdudlarını qırır və əsrlərdə, yəni əzəmətli zamanda doğulduğundan daha dolğun ömür sürür. Kobud desək, hər hansı bir sənət əsərinin mənası, məsələn, təhkimçiliklə əlaqəsi ilə müəyyən edilirsə (gimnaziyada olduğu kimi), onda təhkimçilik əsəri və onun qalıqları aradan

qalxdıqdan sonra yox olmalıdır. əksinə, sənət əsəri həmişə öz mənasından kənara çıxır, yəni böyük bir zamanda yaşayır. Ancaq sənət əsəri keçmiş əsrlərin mənasını qoruyub saxlamasa, gələcək əsrlərdə də qorunub saxlanıla bilməz. Əgər sənət əsəri keçmişin yaradılması ilə davam etmirsə və mahiyyətə onunla bağlı deyilsə, gələcəkdə yaşaya bilməz. Onunla birlikdə yalnız indiki şeylər məhv olacaq”(3, 9).

Yalnız gələcəyə ünvanlanan və sözün əsl mənasında öz keçmişindən tamamilə ayrı düşən bədii əsər M.M. Baxtinin dediyi kimi, doğrudan da paradoksdur. Qeyd etmək lazımdır ki, Hilari Mentel yaratdığı irili-xırdalı bütün əsərlər məhz böyük zamanın sakinləridir və onlar bu haqqı özlərinin mənalılarının eyni dərəcədə, həm keçmiş və həm də gələcəklə, bütövlükdə götürdükdə isə, bəşəriyyətin taleyi ilə bağlı olmasındadır. Bu keyfiyyətə malik olan əsərlər həmişə doğrulduğu zaman çərçivəsində böyük mübahisələrə səbəb olur və bu mübahisələrin az-çox dərəcədə ədalətli həlli gələcək zamana proyeksiyalanır.

Məsələ burasındadır ki, Hilari Mentel Kromvelin oğlunun faciəli ölümünü obrazlı şəkildə təsvir etməkdən çox, bu barədə məhz özünün həqiqətini bütün çılpıqlığı ilə söyləmişdi.

İnsanlara həqiqəti söyləməyin zəruriliyindən danışan Hillari Mentel bu məsələyə münasibətini normativ şəkildə, hamının dediyi kimi deyil, tamamilə özünəməxsus şəkildə ifadə edir. Onun sözlərinə görə, bəzən sadəcə faktları dilə gətirmək və ədalətsizlikdən sakitcə danışmaq kifayət etmir. Ola bilsin ki, hətta insanların hisslərinə də təsir etmir. Hilari Mentel açıq şəkildə ifadə etdi ki, yazıçı həqiqəti deyəndə ona bütün ruhunu, istedadını verməli, bu həqiqəti götürüb onun altındakı oda, insanların heç vaxt unutmayacağı bir atəşə çatmalıdır.

Mentel romandakı tarixi mətnlərdən də sitatlar gətirir. Hansının real, hansının uydurma olduğunu anlamaq üçün əvvəlcə çox səy tələb olunur, amma bir müddət sonra fərqi yoxdur.

Bədii ədəbiyyatla bağlı vacib cəhətlərdən biri də odur ki, ruhlar öldüklerini dərk etmirlər ki, bu da əvvəlcə dərhal nəzərə çarpır. Necə ki, Night Shyamalanın 1999-cu ildə çəkdiyi “Altıncı Hiss” filmində buradakı ölümlər öldüklərindən xəbərsizdirlər. Onlar filmdəki Bruce Willis kimi canlılar arasında gəzmirlər, lakin canlılarla təmasda

olurlar. Onlar tabutlarına “xəstə qutusu”, özlərindən isə “xəstə” deyirlər. Onlar natamamlıq hissi keçirdikləri üçün dünyaya qayıtmağı gözləyirlər. Abraham Kromvelin oğlu Villi bura gələn son ruhdur. Onu üç ruh idarə edir: Hans Vollman, gənc həyat yoldaşı ilə ilk dəfə sevişməzdən əvvəl həyatının ən yaxşı günündə tavandan düşən şüa ilə həyatına son qoyan orta yaşlı kişi və Roger Brevis.

Şəhvətli həzzlərlə dolu bir həyat arzulasa da, cinsi oriyentasiyasına görə kənarlaşdırıldı. Bunu tapdığı üçün biləklərini kəsərək intihar edən gənc Villinin üçüncü bələdçisi bütün ölümlər arasında ölümlərdən xəbərdar olan yeganə keşiş Everli Tomasdır [55,s.89].

Romanda həm də müəllifin təsvir və povestlərinə yer verilmir, yalnız ölümlərin bir-biri ilə söhbətləri və bunlara əlavə olaraq o dövrün yazıçılarından sitatlar da yer alır. Hər bir personaj gördüklərini, hiss etdiklərini və eşitdiklərini öz prizmasından danışır. Bir-birinin bitib-tükənməyən sözlərini tamamlayaraq bədii ədəbiyyat yaradırlar. Onların heç biri öz ölümünün fərqiində deyil, amma hamısı qərribə bir şəkildə kədərlənirlər ki, balaca Villi buradadır, xəstə qutusu ilə bura gətirilir.

Henri hekayəsində həmişə cəlbədicisi hesab etdiyi şeylərdən biri də bu hekayədə qadınlar haqqında çox şey olması idi. Arvad yox, hekayə yoxdur. Kromvelin məhkəmədəki üstünlüklərindən biri o idi ki, o, qadınları əhəmiyyətsiz saymırdı - nə məlumat verən kimi faydalı olduqlarını, nə də düşmən kimi hiyləgərliyini.

“Canavar yuvası ” siyasətdən bəhs edir, eyni zamanda İngiltərənin himnidir. Müəllif əsərə başlamazdan əvvəl özünü ingilis yazıçısı kimi hiss etmirdi; İngiltərə onun üçün ölkənin cənub hissəsi idi - protestant, yaşıl və xoş bir hissə. İngiltərə nə olursa olsun, o bunu bilmirdi; onun deyildi. Lakin sonra bir şey dəyişdi, nə isə gevşedi və o, keçmişindən böyük bir addım atdı və bayrağını ingilisliyin düz mərkəzinə sancdı - çünki o, heç bir şeyin ingilis şəxsiyyəti üçün VIII Henrixin və onun hökmranlığından daha əsaslı ola bilməyəcəyini düşünürdü. İngilis İncilinin gəlişi. Tomas Kromvel ingilislərə özlərini necə tanımalı olduqlarını göstərmişdi: 1538-ci ildə kilsələrə vəftiz, nikah və dəfnlərin qeydlərini aparmağı əmr etdi. İndi o, Kromvel haqqında yazaraq ingilis dilinin özünü tanıması ilə bağlı başqa bir sənəd

təqdim edəcəkdi. Bu, siyasi, həm də mifoloji olardı, çünki ingilis dilində hər ikisinin bərabər hissələri var idi.

Roman postmodernizm kontekstində realist və ekzistensial ənənələri qoruyub saxlayır, insan həyatının mənası, insanın dünyada yeri və cəmiyyətlə münasibəti kimi “əbədi” suallara toxunur, eləcə də insan həyatını nümayiş etdirir. İnsan pislikləri və bütövlükdə dünyanın qeyri-kamilliyi burada əks olunur. Müasir fəlsəfi romanın bariz nümunəsi “Canavar yuvası” romanıdır ki, burada müəllif əsas personajların həyatını, onların yerləşdiyi cəmiyyətin qüsurlarını, naqisliklərini və məhdudiyətlərini təsvir etməklə yanaşı, həm də müasir İngiltərə cəmiyyətində aktual olan və həll olunması tələb olunan bir sıra problemlər, əvvəllər toxunulmuş mövzuların yeni şərhini və s. məsələlərə toxunulur.

Postmodern fəlsəfənin metaforalarının təsviri xüsusi diqqət tələb edir, çünki bu metaforalar onun üçün fundamental əhəmiyyət kəsb edir və onların postmodernist mətnlərdəki rolu ənənəvi fəlsəfədəki yerindən daha önəmlidir. Bu faktı postmodernizmin nümayəndələrinin özləri də etiraf etmiş və belə bir anlayış “postmodern həssaslıq” prinsipində öz əksini tapmışdır, yəni bu istiqamətə aid filosoflar xüsusi assosiasiyaları və metaforaları ilə diqqəti cəlb edən poetik dilə üstünlük vermişlər. Martin Heideggerin ardınca postmodern nəzəriyyəçilər iddia edirdilər ki, əsl müdriklik məntiqi təfəkkürün digər tərəfindədir və ən dərin fikirləri diskursiv deyil, ədəbi və bədii vasitələrlə, o cümlədən assosiasiya metaforası ilə ifadə etmək olar.

Metaforanın postmodern fəlsəfə ilə əlaqəsini, ilk növbədə, postmodernizmin şüursuzluq fəlsəfəsindən asılılığı kimi, həm də metaforanın bu sahə ilə əlaqəsi kimi izah etmək olar. Bu cür hadisələrin ümumi cəhətini, ilk növbədə, hər birinin şüursuzluqda kök salmasında görürük. Bundan əlavə, müasir psixologiyanın məlumatlarına əsaslanaraq, məntiqi fəaliyyəti beynin sol yarımkürəsi ilə əlaqələndirərək, həm şüursuzluq sferasının, həm də metaforanın sağ yarımkürə ilə əlaqələri birləşdirdiyini iddia edə bilərik.

Beləliklə, etnik öz müqəddəratını təyinetmə problemi irqi məzmun qazanır ki, bu da romanı daha da aktual edir. “Canavar yuvası” İngiltərə üçün xarakterik olan açıq-aşkar sosial problemlə seçilir

Hilari Mentelin “Canavar yuvası” romanı mürəkkəb struktura malik bir əsərdir. Burada süjet xətti qarışıq olduğundan, hadisələr arasında əlaqə qırıldığından, zaman xaotik xarakter daşdığından əsəri postmodernist roman hesab edirik. Romanda süjet xətti düz xətt üzrə inkişaf etmir, fraqmentallıq, keçmişə qayıdış və s. özünü göstərir. Hadisələrin nəqlində çıxış edən təhkiyəçi etibarsızdır. Ümumiyyətlə, roman postmodernist üslubda qələmə alınsa da biz burada yeni fəlsəfi romanı müşahidə edirik.

Müasir postmodern düşüncənin qabaqcıllarından olan Umberto Eko iddia edir ki, postmodernizm modernizmdən fərqli olaraq keçmişdən imtina etmir, hətta onu qəbul edir; bu gün və ya sabah baş verən hər hansı bir hadisəni dəyişdirə və ya hətta ləğv edə bilsəniz, keçmişə məhv etmək mümkün deyil. Belə olan halda keçmişə göz yummaq, onun böyüklüyünə göz yummaq mümkün deyil. Keçmiş davamlı olaraq həyatımıza müdaxilə edir, hiss və düşüncələrimizi istədiyi kimi dəyişir” [77, 179].

İrina Nikitina “Postmodern incəsənət” əsərində yazır: “Tarixçilər keçmişdə baş verən hadisələri müəyyən nöqtəyi-nəzərdən şərh edir, tarixin tək-cə zahiri görünüşünü deyil, həm də mentalitetini bərpa etməyə çalışırlar. Postmodern sənətdə tarix sadəcə bir güzgüdür. Keçmişə nəzər salan postmodernist sənətkarda “tarix hissi” yoxdur və təsvir olunan bütün hadisələr müasirlik və şərtliliklə hopmuşdur. ”

Postmodernizmin aparıcı kateqoriyalarından biri dekonstruksiyadır. Termini ədəbiyyata ilk dəfə C.Derrida daxil etmişdir. Dekonstruksiya o deməkdir ki, bu prinsip əsasında oxucu mətni kompozisiyaya, süjetə, üsluba, psixologiyaya və s. Postmodern konsepsiyası fərz edir ki, yazıçı əslində mətni yaradır. Oxucu mətni dekonstruksiya prinsipinə uyğun olaraq qavrayır.

“Postmodernizm” və “postmodernizm” terminləri birmənalı deyil. Bütün bunlar modernləşmə, postindustrializm adlanır.

“N. Amerikada analitik fəlsəfənin tanınmış nümayəndəsi Burbules haqlı olaraq qeyd edir ki, postmodernizmi dərk etmək üçün onun metodoloji əsaslarını açmaq

lazımdır və belə qənaətə gəlmək olar ki, postmodernizmə adekvat olan şərh bu fəlsəfəyə uyğundur.

Ümumiyyətlə, müasir postmodernist roman özünəxas ekzestensial, fəlsəfi cəhətləri qoruyub saxlayır. Romanda insan həyatı ilə bağlı mühüm hadisələrə toxunulur. İnsan həyatının mənası, onun bu dünyada yeri, cəmiyyətlə münasibəti, müasir fəlsəfi romanın əsas mövzu obyektidir. Kainatın çatısmayan cəhətləri, qüsurları bu romanda əks olunur. Bütün qeyd etdiklərimizin təsviri zamanı müəllif müasir Amerika cəmiyyətinin aktual problemlərinə toxunur. Etnik özünü dərkətmə, sosial problematika, irqi ayrı-seçkilik, ağdərili amerikalıların qaradərili afro-amerikanlar münasibəti, identifiklik və s. kimi problemlər romanın əsas qayəsini təşkil edir.

Romanın psixoloji roman janrında səciyyələndirilməsini onunla izah etmək olar ki, əsərin baş qəhrəmanı öz daxili aləmi ilə münaqişə aparır. Özünə müəyyən suallar verir, cavablar alır. Onun ümidlərinin, arzularının puç olması romanda öz əksini tapır.

Müəllifin həyatından müəyyən hissələrin təsviri romanın bioqrafik elementlərinin zənginləşməsinə səbəb olmuşdur. Əsərin kompazisiyası mürəkkəbdir.

Romanda hadisələr fraqmental xarakter daşdığından zamanlar qırılır, hadisələr oxucuda yarımçıq qalmış təəssüratı yaradır. Burada hadisələr arasında əlaqəsiz keçidlər yer almışdır. Bunlara misal olaraq Kromvelin səhhəti, xəstəliyi ilə bağlı müəyyən məlumatların daxil edilməsini göstərə bilərik. Ümumiyyətlə, roman mürəkkəb quruluşa malikdir, fərqli hadisələr harmonik şəkildə vəhdət təkil edir. Bütün bunlar romanın psixoloji, bioqrafik, sosial, fəlsəfi xarakter daşmasını şərtləndirir.

Əsər postmodern roman olduğundan özündən əvvəlki romançılıq ənənəsindən ayrılaraq onu zənginləşdirir, pastiş, kollaj, montaj, mətnlərarası əlaqə, dekonstruksiya, təhtəlşüür, mistifikasiya və digər üslubları özündə birləşdirir. Postmodern romandakı obrazlar müəllifin olması, başqa bir bədii əsərin mətnində

yazması, bədii yaradıcılıq haqqında fikirləri mübahisə, janr qarışıqlığı, hekayə xətlərinin müxtəlifliyi bir-birinə qarışması nəzərə çarpan formada özünü göstərir.

Romanda təsnif edilməmiş mətn var. Postmodern romanın əsas obyektı məndir və bütün diqqət mətnə yönəlib.

Ənənəvi janr konstruksiyalarından imtina postmodern qavrayışın bir hissəsi olduğundan bu romanda janr qarışığının əhəmiyyəti artır. Postmodern yazıçıların əsərlərində janrın kanonlarını “aradan çıxarmaq” meylı üstünlük təşkil edir.

Janrların qarışdırılmasının əhəmiyyəti janrın kommunikatıv təbiətinin araşdırılmasını tələb edir. Janr sistemində janrları qarışdırmaqla ünsiyyət vəziyyətlərinin dəyişdirilməsi yeni kommunikatıv vəziyyətə uyğunlaşmaq üçün şərait yaradır.

Janr nisbətən sabit forma kimi bəzən ünsiyyət ehtiyaclarını dəyişən sosial-idrak uyğunsuzluğu kimi çıxış edir. Sosial-koqnitiv uyğunsuzluq bədii əsərlərdə janr xüsusiyyətlərinin konkret janr haqqında formalaşmış təsəvvürlərlə uyğun gəlməməsi səbəbindən yaranır.

Romanda müxtəlif janrların hibrid formada işləndiyini görmək mümkündür. Məhz buna görə haqqında bəhs etdiyimiz əsəri həm psixoloji, həm bioqrafik, həm sosioloji roman hesab edirik.

“Janr saflığı” postmodern romanında aktiv janr qarışığı problemini daha da gücləndirir. Romanın janr məzmununun universallığı və çoxsəviyyəli semantik özəyi onu digər janrların elementlərinin qavranılmasına daha həssas edir, bu da onu daha həssas edir.

Müəllifin janrlara və onların xüsusiyyətlərinə müraciəti tamamilə əsassız deyil: müəllif düşüncəsi, bu və ya digərinin bədii biliklərinin məzmunu və metodunun müəllifi janrdan istifadəni təşviq edir. Roman yazıçıya məxsusdur, təsvir vəzifəsini qoyur, bu problemləri həll etmək üçün müxtəlif bədii üsullardan istifadə edir. Yeni bədii üsulların axtarışı janrların qarışığına gətirib çıxarır. Əksər hallarda istifadə olunan üsullar başqa janrlarda da öz əksini tapır.

Müasir multikultural Amerikada ümitsizlik və təşvişdən qaynaqlanan kişi və qadınların acı nağılını izah edən “İnsan ləkəsi” romanında başqasının qavrayışında

məruz qaldığı təhriflər üzərində müzakirələr apararaq şəxsiyyət və fərdiliyin qanunlarına diqqət yetirilir. Maraqlıdır ki, Mentelin təhkiyəçisi öz qəhrəmanlarının hərəkətlərinə motivlər verməklə onların mürəkkəb şəxsiyyətlərini bərpa etməkdə özünün təyin etdiyi rol çətin ki, obyektiv görünür, çünki son nəticədə onun yaratdığı obrazlar onun öz təxəyyülünün konstruksiyalarıdır. Mentelin fantastikasında şəxsiyyətin bu qurulmuşluğu, əgər tipik bir postmodern diskursiv praktikadırsa, nəinki janrın xarakterik şənliyindən və mənliliyin dağılmasından və mübahisəsindən ayrılır, həm də bütün gözləntilərin əksinə olaraq, mənliliyi yenidən kəşf etməyə imkan yaradır. “İnsan ləkəsi” özünün ixtiraları və yanlış oxunuşların komediyaları ilə çəkilmiş mərkəzi personajlarının azadlığı üçün transgressiv cəsarətli axtarışını effektiv şəkildə araşdırır [51, s.64].

Əgər Mentel identiklik anlayışı həm müəyyən, həm də qeyri-müəyyəndirsə, o zaman oxucunun roman haqqında çoxlu işarələyicilər arasında yayılan fərziyyəsi paradoksal olaraq rədd edilir. Əksinə, insan hərəkətləri və xarakterləri haqqında müvəqqəti anlayışlar əldə edilir ki, bu da yalnız son təhlildə insanların tanınmaz olması inamını vurğulamağa xidmət edir. Maraqlıdır ki, insan şəxsiyyətini davamlı olaraq yenidən yaradan eyni məxfilik və özünü ixtira yalnız ilkin anlayışlar əldə etməyə kömək etmir, həm də verilmiş şəxsiyyəti kökündən çətinləşdirir, ona asan oxunuşlara müqavimət göstərmək imkanı verir.

“Canavar yuvası”nda Mentel sosial cəhətdən qurulmaqdan imtina edən və bunun əvəzinə öz povestinə üstünlük verməyə çalışan bir şəxsiyyət iddiasını ön plana çəkir. Romançının belə bir iddiaya rəğbəti nə qədərdirsə, o, şüursuzluğu sıxışdırmağın tarixdən qopmaqla eyni şey olmadığını fərqləndirir.

Hilari Mentel yazır ki“insan özünü bir mədəniyyətin sosial diskurslarında linqvistik dilçilik tərəfindən qurulan və sadəcə olaraq əks olunmayan bir varlıq kimi yenidən müəyyənləşdirir. Bununla belə, Mentel həyatın travmaları ilə işləməyə müvəffəq olan subyektivlikləri aydın görür və postmodernist yoldaşları ilə tərəfdaşlıq edir.

Hilari Mentelin “Canavar yuvası” əsəri iyirminci birinci əsrdə çoxmədəniyyətli İngiltərəyə aid olan obrazlar və mövzularla zəngindir. Bu, iddialı bir

romandır ki, insan şəxsiyyətinin mürəkkəbliklərini açmaqda həm də Amerikanın milli kimliyini, dəyişmə və yenidən müəyyənləşmə povesti ilə canlandırılmış şəxsiyyəti də göstərir.

2.2. Tarixi gerçəkliyin “Canavar yuvası” romanında inikası

Hilari Mentelin Canavar Zalı Kral VIII Henrinin sarayındakı həyatı təsvir edən tarixi romanlar trilogiyasının birincisidir. Hekayə 1520-ci illərdə İngiltərədə baş verir və kralın ən etibarlı məsləhətçilərindən biri olan Tomas Kromvelin nöqtəyindən danışılır. Mentel tarixi orijinallığı və davamlılığı təmin etmək üçün geniş araşdırma apararaq, İngilis İslahatının başlanğıcına qədər olan hadisələr haqqında zəngin məlumat verdi. “Canavar yuvası” bu hadisələri canlandıraraq, bütün tarixin canlı olduğunu nümayiş etdirir. Keçmiş daş kimi görünərsə də, o, tarixin axınını əbədi olaraq dəyişdirən məqamlardan və hərəkətlərdən ibarətdir.

Güclü kimi təsvir edilən Tomas Kromvel haqqında fərqli bir perspektiv təklif edir. Tomas kobud, sərxoş dəmirçi Uolterin oğludur. Şiddətli döyülmədən sonra gənc Tomas taleyini axtarmaq üçün qitəyə qaçaraq atasının qəddarlığından xilas olur. O, möhtəşəm dil və iş bacarıqlarını inkişaf etdirərək əsgər, tacir və hüquqşünas olur. İngiltərəyə qayıdır və var-dövlətini qurmağa başlayır. Liz Wykys ilə evlənir və üç övladı var: Gregory, Anne və Grace.

Ticarət və hüquq sahəsindəki şücaətinə görə Tomas Kral VIII Henrixin lord-kansleri kardinal Uolsinin işə və etimadına daxil olur. Varis olmamasından narahat olan kral Araqonlu Ketrin ilə evliliyini ləğv etmək və Anne Boleynlə evlənmək istəyir. O, İngiltərəni və Avropanın çox hissəsini idarə edən Katolik Kilsəsi ilə bu boşanmanı təşkil etmək vəzifəsini Volsey-ə tapşırır.

Volseyin əmrlərini yerinə yetirərkən, Tomas Tomas More kimi tarixi şəxsiyyətlərlə münaqişəyə girərək məhkəmə şirkətinə daxil edilir. Bu dövrdə dini inanc yüksəkdir və çoxları kralın boşanması fikrinə qarşı çıxır. Henrinin işi Katherine'nin ilk evləndiyi Henrinin ölmüş böyük qardaşı Arturla evliliyini tamamladığı iddiasına əsaslanır. İyirmi ildən çox keçəndən sonra bunu sübut etmək çətinidir.

Kardinal Volsi tapşırığını yerinə yetirə bilmir. Kral Anne Boleyn və ictimai rəy ona qarşı çıxır. Tomas kardinalın vətənə xəyanətdə günahlandırılmasından sonra hətta öz məhvini riskə atan Volsey-i dəstəkləməkdə möhkəmdir. Tomas həyat yoldaşını və iki qızını xəstəlikdən itirir. Volsey cəzalandırılmalı olduğu Londona tranzitdə ölür.

Tomasın Volseyə sədaqəti onu krala sevdilir. Kardinalın ölümündən sonra Tomasın sərvəti həqiqətən yüksəlir. Artıq ləğvi təşkil etmək vəzifəsi onun üzərinə düşür. Tomas öz siyasi hiylələrini işlədikcə geniş əlaqələr və casuslar şəbəkəsi qurur. Protestant İnkilabının doğulması ilə bağlı narahatlıq və qarşıdurma, Uilyam Tyndalenin İncilin ingilis dilinə tərcümələri ilə təkən verdi. Henrinin lord kansleri Thomas More, Tyndale oxucularını və kütləvi şəkildə protestant olmaqda ittiham olunanları təqib edir.

Tomas King Henry və Anne Boleyn ilə getdikcə daha yaxın olur. Özü zadəgan olmasa da, məhkəmənin vacib bir hissəsidir. Bu, onunla Norfolk hersoqu kimi personajlar arasında bəzi sürtünmələrə səbəb olur. Kral Papa Klementin rəğbətini qazanmaq üçün Fransa kralı Fransisk ilə görüşür. Henri artıq Papanın onun ləğvi ilə bağlı qərarını gözləmək istəmir. O, kraliça kimi tac qoyulmuş Anne Boleyn ilə evlənilir.

Tomasın Henrinin probleminə təklif etdiyi həll, üstünlük Aktıdır. Bu, Henrini krallıqda ali suveren gücə çevirərək, papaya müraciət etmək ehtiyacını aradan qaldıracaq: o, qanuni olaraq öz evliliyinə son verə bilər. Toma faydalı və Henri ilə yaxınlığına görə bir sıra siyasi yüksəlişlər verilir, o cümlədən rəqibi Stiven Qardineri Scrolls Master kimi əvəz edir.

Tomas ictimaiyyətin Anna və kralın yeni evliliyi haqqında pis rəyi ilə məşğul olmalıdır. Peyğəmbər olduğunu iddia edən rahibə Elizabeth Barton, Henrinin ölümünü proqnozlaşdırdıqdan sonra populyarlığı artır. O və izləyicilərinin fırldaqçı olduqları aşkar edilərək edam edilir.

Anne Boleyn gələcək Kraliça Elizabet adlı bir qız dünyaya gətirir. Henrinin kişi varis ümidləri puç olur. Yenidən hamilə qalanda ölü doğulmuş uşaq dünyaya gətirir. Henrinin gözü başqa qadına baxmağa başlayır.

Dindar katolik olan Tomas More Alilik andı içməkdən imtina edir. Bu onu satqın edir və o, London qülləsində kilidlənir. Tomasın heç bir səyi Moreni and içməyə inandıra bilməz. Alim, filosof və dövlət xadimi kimi məşhur olmasına baxmayaraq, More vətənə xəyanətə görə edam edilir.

Roman, Tomasın həmin payızda kral sarayının edəcəyi səfərlər üçün marşrutu planlaşdırması ilə bitir. Tomasın gözləri Seymur ailəsinin iqamətgahı Wolf Hall-a dikilib. Onun gözü məhkəmənin gözləyən xanımlarından biri olan Ceyn Seymurdadır.

Roma ilə fasiləyə və monastırların ləğvinə nəzarət edən VIII Henrixin baş naziri olan homas Kromvel sağlığında geniş şəkildə nifrət edirdi və o, indi təəccüblü bir uydurma qəhrəmana çevrilir. Geoffrey Elton əvvəllər onun müasir hökuməti qurduğunu iddia edirdi, lakin sonradan tarixçilər onun rolunu geri götürdülər və yeni bioqraf Robert Hutchinson onu korrupsioner proto-Stalinist kimi təsvir etdi. O, Şekspirdə Volsey və Fletçerin Henri VIII filmində, Robert Boltun "A Man for All Seasons" filmində Tomas Moreni ölümünə təqib edən yaramaz adamdır. Hüquq və maliyyə idarəçiliyi - onun əsas fəaliyyəti - həmişə yazıçıların təxəyyülünü alovlandırmır və 1980-ci illərdən bəri bir çox tarixi fantastika pop-Fucauldian dünyagörüşündə onun bürokratik yenilikləri mahiyyət etibarilə pis hesab olunurdu. Sonra Holbein-dən sonra onun portreti var: tünd libaslı, fərasətli, dostcasına sifətli, əyilmiş xəncər kimi əlində bükülmüş kağız tutan şəhrə düşmüş bir adam. O, Hilari Mentelin yeni romanında dediyi kimi, "qatil kimi" görünür.

"Canavar yuvası"nda Mentel inandırıcı şəkildə bu ətli qələm itələyicisini və arxa pilləkən manevrini dövrün ən cəlbedici və özünəməxsus şəkildə maarifləndirilmiş personajlarından biri kimi təsvir edir. Erkən həyatına dair az sayda sübutdan yola çıxaraq, Putneydəki zorakı, sərxoş bir dəmirçinin oğlu kimi onun acınacaqlı uşaqlığını təsəvvür edir. Artıq sərtlik, intellekt və dil qabiliyyətini nümayiş etdirərək, 15-ə yaxın bir oğlan kimi qitəyə qaçır (onun doğum tarixi məlum deyil, romanda isə özü də bunu bilmir). Bu nöqtədə, cəmi 16 səhifədən sonra fəaliyyət 1527-ci ilə qədər azalır, Kromvel İngiltərəyə qayıdır, "qırx yaşından bir az çox" və Kardinal Volseyin etibarlı agentı. Onun Fransa, İtaliya və Hollandiyadakı həyatını

formalaşdırın təcrübələri orda-burda xatırlanır: o, Florensiya bankında əsgər, tacir və mühasib olub; bir adam öldürdü və italyan rəssamlığını qiymətləndirməyi öyrəndi.

Mentelin Kromveli hər şeyə qadir bir şəxsiyyətdir, "evdə məhkəmə zalında və ya sahildə, yepiskop sarayında və ya meyxananın həyatında. O, müqavilə tərtib edə, şahin yetişdirə, xəritə çəkə, küçə döyüşlərini dayandıra, ev təchiz edə və münisflər heyətini düzəldə bilər." Bir çox dillərdə sərbəst danışan, öyrənilmiş, hazırcavab və düşüncəli, o, həm də qorxuducu fiziki varlıqdır; Volsey onu mehribanlıqla "alçaq adamların kəndirlə gəzdirdiyi kvadrat formalı döyüşən itlərdən biri" ilə müqayisə edir. Bu, onu Volsey-nin məktəb və Oksford kollecini maliyyələşdirmək üçün bəzi kiçik monastırları ləğv etmək layihəsi üçün ideal emissar edir. Ancaq özünü inkişaf etdirmək Kromvelin yeganə motivi deyil. Qarşılaşdığı israfçılıqdan və xurafatdan iyənir, qalıqlara və indulgensiyalara materialist nəzər salır. Volsey-in rəqib böyüklərinin feodal təfəkkürü ona eyni dərəcədə köhnəlmiş görünür: onun aşağı mənşəli cəngavərləri, nəcib qan və silahların cəsarətlərinin indi kredit xəttlərindən və gözəl balanslaşdırılmış kitablardan daha az olduğuna əminliyindən sıçrayır.

Volseyin hakimiyyətdən düşməsi ətrafında qurulan romanın birinci yarısı, Kromvelin Austin Friars-da daxili quruluşunu təfərrüatlandırır və Tudor siyasətindəki əsas oyunçuları təqdim edir. Tədqiqatının ağırlığı ilə oxucunu yormadan, Mentel 16-cı əsrin dünyasında işləyir ki, burada yalnız zarafatçı aprelə albalı və ya dekabrda kahı çağırır və lisenziyasız təbliğçini eşitmək risk etmək qədər qeyri-qanuni həyəcandır. sifilis. Tudorları taxt-taca gətirən vətəndaş müharibələri hələ də yaşlı insanları titrədir və Henrinin kişi varis çıxarmaq vəsvəsəsini diqqət mərkəzində saxlayır. Erkən müasir həyatın qeyri-müəyyən təbiəti Kromvelin həyat yoldaşı və qızlarının qəfil ölümləri, hərəkətli, lakin qeyri-sentimental səhnələrdə ardıcıl epidemiyalar tərəfindən həyata keçirilir. Kromvel soruşur ki, o, böyük qızını adını yazdığı kitabça ilə dəfn edə bilərmi? "Kahin deyir ki, heç vaxt belə bir şey eşitməyib".

Kədərlənərək o, Tindalın qadağan olunmuş İngilis İncilini düşünür: "İndi iman, ümid və sevgi, hətta bu üçü də var; lakin bunların ən böyüyü sevgidir." Daha çox, o, bilir ki, "sevgi" "pis bir səhv tərcümədir. O, "xeyriyyə"də israr edir ... Yunan dilində

bir fərq üçün səni öldürərdi." Romanın ikinci yarısında - kralın Enn Boleynlə evliliyinə yol açan Kromvelin rəğbət qazanmasını təsvir edir - daha çox Kromvelin əks nömrəsi, praktik antaqonistdən daha çox başqa bir dünyagörüşünün sözcüsü kimi ortaya çıxır. Kəskin geyinmiş, səmimi, lakin siyasi mübahisəli məqamlarda dəqiqliklə dürüst olan bu More Boltun zərif humanist şəhidindən çox uzaqdır. O, bidətçilərə işgəncə vermək marağından və arvadına hörmətsiz rəftarından daha çox təvazökar xarici görünüşünə görə özünə pərəstişkar teatrallığı ilə onu daha çox iyrənc edib. O, öz məhvini narsisizm və fanatizmdən, ya da ən yaxşı halda Kromvelin islahatçı dünyəviliyi ilə xoşagəlməz şəkildə ziddiyyət təşkil edən soyuq idealizmdən idarə etməklə bitirir.

Bütün struktur və tematik əhəmiyyətinə baxmayaraq, Kromvelin More ilə münaqişəsi Henrinin ilk nikahını ləğv etmək istəyindən qaynaqlanan daha geniş döyüşün yalnız bir hissəsidir. Məhkəmə siyasətinə çox yer verilir, Mentel onu əhəmiyyətli dərəcədə mürəkkəbliyini azaltmadan başa düşülən hala gətirir. Mərkəzi fiqurlar - Boleyn bacıları, Araqonlu Ketrin, gənc Meri Tudor, kralın özü, Kromvelin arvadı Liz Vikis və kardinal Volsi inandırıcı şəkildə həyata keçirilir. Qətiyyətli, idarə olunan, lakin bəzən impulsiv və istedadlı bir nifrət edən Mentelin Anne Boleyn, burada bütün qalıqlar və qalıqlar hesabına hərəkət edərkən bir az cingildəyən, məkrli köhnə döyüş atı kimi təsvir edilən Norfolk hersoqu əmisidən də daha nəhəng bir personajdır. onun şəxsiyyəti haqqında gizlədilmiş müqəddəs medallar.

Bütün bu insanların personajlarını yaratmaq, əlbəttə ki, böyük riskdir. Düşərgəyə düşmədən, nəfəs almadan və ya onu qeyri-stereotipik bir şey etməyə məcbur etmədən Henri VIII haqqında necə yazırsınız? Mentel problemə bir neçə aspektdən hücum edir, dövr haqqında çox şey bilməklə başlayır, lakin onu nə qədər gərgin təsəvvür etdiyinə diqqət çəkmir. Ətli dialoq təsvirdən üstündür və indiki zaman hekayəsi əsas personajla o qədər sıx bağlıdır ki, Kromvel qeyri-müəyyənliyə səbəb olsa belə, adətən sadə "o" adlandırılır. Hər şeydən əvvəl, Mentel köhnə üslublu diksiyadan qaçır, daha müasir ifadələrə üstünlük verir. Dil səviyyəsində kiçik yüksəlişlər tez-tez komik effekt üçün istifadə olunur: "Yaxşı, sizə deyirəm, Ledi Şelton, əlinə balta vursaydı, başımı kəsmək üçün esse yazardı." Mentelin Kromveldə

yumor duyğusuna sahib olmaq qərarı kimi, ziddiyyətli registrlərin zəhmətsiz görünən idarə olunması romanın uğurunda böyük rol oynayır.

"Qonşunuzu sevin. Bazarı öyrənin. Xeyirxahlığın yayılmasını artırın. Gələn il daha yaxşı rəqəmlər gətirin." Bütün fəsillər üçün insan olmasa, kitabın qəhrəman mühasibi, şübhəsiz ki, mövsümün adamıdır. Mentel öz hekayəsini müasir Britaniyanın mənşəyinin əzəmətli alleqoriyasına çevirmək üçün faktlara və emosiyalara çox diqqətlə yanaşır, lakin onun maliyyə şəffaflığı və irtica və mistifikasiya qüvvələrinə qarşı hüquqi aydınlıq kimi yaraşsız fəzilətləri ortaya qoyması maraqlı və bir qədər də təxribatçıdır. Eyni zamanda, pis lütf notları Kromvelin zəfərini müşayiət edir. Seymur ailəsinin oturduğu Wolf Hall, romanda qalmaqal yeridir, kişilərin qadınları, qocaların isə gəncləri ovladığı yerdir. Ceyn Seymur da Henrinin diqqətini ilk dəfə burada çəkdi - kitabın zaman sxemindən bir qədər kənara çıxan, lakin 1535-ci ildə statuslarından asılı olmayaraq, əsas personajların əksəriyyətinin başlarını blokada qoyacağını xatırladan hadisə.

Mentel, qadın yazıçılar üçün qurulmuş göyərçin yuvalarının bir çoxuna sığmayan və çıxışı Fransa inqilabından (Böyük Təhlükəsizlik Yeri) öz problemlə uşaqlığına (Giving the Ghost) qədər məhsuldar, zümrəli bir fiqurdur. Bəlkə də bu kitab indiyə qədər saxlanılan mükafatlardan birini qazanacaq. Bir tarixçi onun Kromveli nə dərəcədə Renessans geyimində müasir rasionalist etdiyinə təəccüblənə bilər; Tənqidçi təəccüblənə bilər ki, rəvayətçinin mərkəzi personajdan qorxması bəzən onu düşmənləri kimi özünü mifləşdirən kimi göstərmir? Lakin Wolf Hall öz şərtləri ilə uğur qazanır, sonra da bəziləri, həm köpüksüz tarixi roman kimi, həm də Mentelin qeyri-adi istedadının nümayişi kimi. Lirik, lakin səliqəli və möhkəm yazılmış, möhkəm təsəvvür edilmiş, lakin qorxunc rezonanslarla dolu və bəzən çox gülməli, müasir Britaniya fantastikasında heç də başqa bir şey deyil. Görünür, davamı işlərdədir və oxucunun 650 səhifəlik bu kitabı daha çox istəklə bitirməsi Mentelin ən kiçik uğuru deyil.

... xahiş edəcəyimiz kiçik bir lütfümüz var. Milyonlarla insan hər gün açıq, müstəqil, keyfiyyətli xəbərlər üçün Guardian-a müraciət edir və dünyanın 180 ölkəsində oxucular indi bizə maddi dəstək verir.

İnanırıq ki, hər kəs elm və həqiqətə əsaslanan məlumatlara, səlahiyyət və dürüstlük əsasında təhlilə çıxış əldə etməyə layıqdır. Buna görə də biz fərqli seçim etdik: harada yaşamasından və nə ödəyə bilməsindən asılı olmayaraq, hesabatımızı bütün oxucular üçün açıq saxlamaq. Bu o deməkdir ki, daha çox insan daha yaxşı məlumatlandırıla, birləşə və mənalı hərəkətlər etmək üçün ilhamlana bilər.

Bu təhlükəli dövrlərdə Guardian kimi həqiqəti axtaran global xəbər təşkilatı vacibdir. Bizim heç bir səhmdarımız və milyarder sahibimiz yoxdur, yəni jurnalistikamız kommersiya və siyasi təsirdən azaddır – bu, bizi fərqli edir. Heç vaxt bu qədər vacib olmadıqda, müstəqilliyimiz bizə hakimiyyətdəkiləri qorxmadan araşdırmaq, onlara meydan oxumaq və ifşa etmək imkanı verir.

Yazıçı romanı redaktə etmədən sənədləri elə məharətlə qatlayır ki, yamaq yox, tarixi model kimi görünür. Oxucu onlarla bağlı məlumat alır, onların öyrənilməsi ilə bağlı vaxt itirmir.

Kromvelin tərəfdarları və əleyhdarlarının onun xarici görünüşü və siyasi imicinə dair fikirləri romanın təbii axını ilə birləşir.

Əsərin ikinci hissəsində o dövrün qəzet və kitablarında, şəxsi məktublarda, bəzən də təhqiramiz cümlə və abzaslarda Kromvel haqqında cəsarətli və sərt tənqidlərə rast gəlirik.

Kromvelin düşmənləri hətta uşaqlarına verdiyi azadlığı sərt şəkildə tənqid edərək yazırdılar: “Kromvel ailəni idarə etmirdi, uşaqlar özlərini istədikləri kimi aparırdılar”. Yeri gəlmişkən, Kromvelin düşmənləri tərəfindən tənqid edilən təhsil metodu XX əsrin sonunda Qərbdə uşaq tərbiyəsinin əsas üsullarından birinə çevriləcəkdi.

İnsanın əsl üzü şüuraltında gizlənir. Yazıçı şüursuz qazıntılar aparan geoloqdur. Bu mənada Mentelin ruhlar aləminə səyahəti heyvətəmizdir. Həm klassik ədəbiyyatda, həm də müasir nəsrə çoxlu reenkarnasyon romanları və qısa hekayələri yazılmışdır. Yunan mifologiyasında Orfizim kimi bir şey var. Bu dünyagörüşünə görə əsl həyat ölümdən sonra başlayır. Orfiklər də ruhların bir bədəndən digərinə keçdiyinə inanırdılar. Xronos zamanın fərdiləşdirilmiş obrazı kimi bütün yunan tanrılarının taleyinə təsir edir.

“Canavar yuvası” romanında Edqar Posainin fantazmaqorik danışıq tərzi, sarkazm, leksik, semantik gəzintilər şüuraltının sirlərini açmaq üçün oxucunu bəzən çaşdırsa da, fikrin sarsılmaz gücü qarşısında tabe olur. İlk baxışdan oxumaq çətin olsa da, bu, hazırlanmış oxucuya çox şey vəd edən romandır. Səhifələri vərəqlədikdə Kromvelin nələr yaşadığını, onu əhatə edən dünya və insanların sosial vəziyyətini, fiziki xüsusiyyətlərini və sosial xüsusiyyətlərini görə bilərik. Oxucunun gözləmə zonasında qısaqapanmalar baş verir və məyusluq əriyən qazan kimi yayılır. Amma hadisələrin məntiqinin nəticəsi, günahın ağırlığı altında əzilmiş tiranın məğlubiyyəti, günahsız uşağın iki dünya arasında körpüyə çevrilməsi prosesi orta, lakin polad, sərt formada oxucuya məharətlə çatdırılır. . ifadələr.

Yazıçı Dante hərəkətləri etsə də, forma və məzmun tamamilə yenidir. “Canavar yuvası” yeni romanın prinsiplərinə əsaslanaraq “21-ci əsr romanı necə olmalıdır?” sualına cavab verir. O, müasir romanizmin bütün elementlərindən istifadə edən yeni model təklif edir [5, s.67].

Tarixi reallığa əsaslanan hadisələr tarixi lətifələrlə dolu romana çevrilir. Əslində bu tarixi rəvayətlər Menteldə iştirak edən qəhrəmanlar vasitəsilə oxucuya çatdırılır.

Roman həm də Kromvel dövründə azad sözün hansı səviyyədə olduğunu oxucuya çatdırır. Sıravilər Kromvelin siyasətini tənqid edirdilər. “On doqquz ay ərzində sizin çağırışınızla insanlar səhraya getdilər - oğullar, qardaşlar, ərlər və pul. Nəticədə nə baş verdi? Başa düşürsən ki, ölkəni boğan bədbinliyin, kədərin, iztirabın səbəbkarı sizsiniz? Sizin zəifliyiniz, qərarlılığınız, mənəvi cəsarətiniz ucbatından şikəst, əlil, öldürülən və ya ömürlük əlil olan gənclərin vəziyyətinin belə olduğunu bilirsinizmi? [7, s.34].

Bir sözlə, Mentelin “Canavar yuvası” romanı bəşəriyyətin əbədi problemi olan ata-oğul münaqişəsini reinkarnasiya səviyyəsində həll edir. Bu, tamamilə yeni, orijinal yanaşmadır.

Əminliklə demək olar ki, “Canavar yuvası” bizi düşündürən romandır. Mentelin eyni dildə müxtəlif personajlar yaratması mənə yeni texniki imkanlar haqqında öyrənmək imkanı verdi. “Canavar yuvası” xüsusilə yeniliklər axtaranlar və

müxtəlif yazı texnikalarından istifadə etməklə yazılmış romanları oxumaq istəyənlər üçün əvəzolunmaz kitabdır.

XX əsrin ikinci yarısına təsadüf edən ingilis ədəbiyyatı müasir dövrün ədəbi yaradıcılığının əsas tendensiyalarını tam şəkildə əks etdirirdi. Hilari Mentelin bədii oriyentirləri şübhəsiz ki, eksiztensializm və strukturalizm fəlsəfəsinin dərk edilməsi əsasında meydana gələn ingilis postmodernizminin özülündə dayanır. İngilis postmodernizminin spesifikasiyası onu digər milli variantlardan ayırır və fərqləndirir. «Canavra yuvası» romanında Hilari Menetl bir tərəfdən dünya ədəbiyyatının ənənələrindən bəhrələnir və eyni zamanda ilk öncə postmodern estetikaya əsaslanaraq məlum-məşhur üsul metodları yeni baxış bucağından tətbiq edir. Müəllif dünyaduyumunun və poetikasının orijinallığını qeyd etməklə, etiraf etmək lazımdır ki, «Canavar yuvası» romanı müasir ingilis ədəbiyyatında mühüm yer tutur.

Hilari Mentel insan ruhunun əbədi faciəsi - tanrıların xəbərdarlıqlarına məhəl qoymayaraq bir ölümlü insanın cəsarətli iradəsi haqqında düşünür. Romanda personajlar üçün «tanrıların səsi» formallaşmış «söz»ə - loqoya çevrilir, burada «varlığın və şüurun semantik nizam-intizamı» təzahür edir. [64, s.87].

Hilari Mentel yaradıcılığında zamanları, məkanları, düşüncələri, ideyaları qarşılaşdırmağa, onların qarşılıqlı münasibətində yaranan və yaşanan həyat gerçəklərini inikas etməyə imkan verir. Romanın qəhrəmanı yaşadığı zamana tək etiraz edir. Mentel bununla yaşadığı zamanının amansızlığına, insanın humanist dəyərlərdən uzaqlaşmasına, insan mənəviyyatında bir vaxtlar antidəyər hesab olunan keyfiyyətlərin normativləşməsinə, etalonlaşmasına etiraz edir. Bu etalon insanın öz hisslərinin səmimi ifadəsini qəbul etmir, emosiyalar inkar olunur, səmimiyyət ümumiyyətlə qəbul olunmur. Bu «ən əhəmiyyətli şeylərin istisna olunması» insanı cəmiyyət daxilində bir-birləri ilə humanist ünsiyyətdən məhrum edir.

Hilari Mentelin romanları insan qəlbinin və məişətinin qaranlıq tərəflərini işıqlandıraraq, oxucunu daha açıq sosial dünyaya gətirib çıxarır. Qəhrəmanın mənəvi axtarışları tükənmək bilmir. Müəllif öz qəhrəmanını mənəvi-əxlaqi problemlər baxımından sınaqdan keçirir.

Qeyd etmək lazımdır ki, Hilari Mentel romanları fəlsəfi konsepsiyadan çıxış edir. Hilari Mentel öz əsərlərini daha çox qəhrəmanlarının cəmiyyətlə kompromisi ilə bitir.

Hilari Mentel qəhrəmanları sırasına daha çox cəmiyyət tərəfindən rədd edilmiş, həyatın dibinə çökmüş insanlar, üsyankar xarakterli gənclər daxildir. Bu insanlar üçün onlara yad olan həyatda nəinki dözərək dayanmaq, eyni zamanda insani ləyaqətini, düşünmək və rəy yürütmək, söz söyləmək bacarığını da qoruyub saxlamaq vacibdir. Məsələn, Silk köhnə stereotiplərin qırıldığını hiss etdiyini başa düşür və hiss edir ki, ayağının altından yer qaçır, bu zaman üsyana qalxır və dəhşətlə etiraz edir: “...Gün kimi aydındır ki, mən çürüyürəm, parçalanaraq, özümdə acı və kədəri toplayıram, paslanıram, özümdə olan mehribanlıq məhv edirəm ...” [24, s.40].

Hilari Mentel romanlarındakı obrazlar tənha və rədd edilmiş olduqları üçün özünütəhlillə məşğul olur, həm özlərinə, həm də ətrafdakılara bir qədər istehza ilə yanaşmağa çalışırlar.

Bir daha qeyd etmək lazımdır ki, Mentel romanları dərin fəlsəfi konsepsiyaları ilə fərqlənsələr də, yazıçı fəlsəfə ilə ədəbiyyatın qovuşmasına ehtiyatla yanaşırdı. Heç bir xüsusi fəlsəfi nəzəriyyə və ya konsepsiya onun əsərlərinin tədqiqat obyektinə çevrilməmişdir. Onun fikrincə, əks halda əsər çox şey itirə bilərdi. Fəlsəfi problemlər fəlsəfi baxımdan deyil, bədii baxımdan işlənirdi.

“Canavar yuvası” romanının bədii xüsusiyyətlərindən danışarkən bu romana xas olan romantizmi qeyd etmək mütləqdir. Hilari Mentel yaradıcılığının mərkəzi sayılan bu romanda yazıçı baş qəhrəmanın düçar olduğu mənəvi böhranı təsvir edərkən postmodernizmə məxsus dəyərlərə qayıdışın şahidi oluruq. Tədqiqatçıların fikrincə, postmodernizm arxasında gizlənmiş humanizm Hilari Mentel modernizmin nihilizminə qarşı mübarizəsidir. Postmodernizmin əsas xüsusiyyətlərindən birini insan mənəviyyatının materialist dünyaya qarşı qoyulmasını Hilari Mentel insanın özünün dünyanın reallığına qarşı qoyaraq istifadə etmişdir. “İnsan ləkəsi” romanının qəhrəmanı tipik romantik qəhrəmanlar kimi insanların materializmə bağlılığından, mənəvi kasıblığından narazıdır.

Postmodernizm sisteminin mərkəzində insan kimliyi məsələsi durur. Hilari Mentel amerikan səlafi A. Po kimi insan kimliyinin təsvirinə dərin psixologizmlə yanaşmış və ən incə detallarla təsvir etməyə çalışmışdır. Psixologizm məhz başlanğıcını romantizmdən götürmüşdür. Kitabların dünyasında və “ölülər”lə yaşayan Silk başqaları tərəfindən ağıldankəm görünə bilər. Lakin Silkin bu “dəlilik”i əslində Mentelin dahiliyidir. Hilari Mentel əsərdə işlədiyi “dəlilik” mövzusu məktublarla bədii çalarlarla oxucuya çatdırılır. İnsanın istedadına, onun özünü dünyada realizə etməyinə münasibət bildirən qəhrəmanın dilində danışan əslində Mentelin özüdür.

"Tarix bütün avaraların düşündüyü kimi məhəbbət deyil, qəddarlıq tarixidir. Biz bütün insan qabiliyyətlərini sınaдық, güclü istedad axtardıq - amma tapılmadı. Yalnız praktiklik var" [55, s.237].

Romanın digər qəhrəmanı şübhəsiz ki, postmodern ironiyadır. Romanın ironiyası çoxşaxəlidir. Mentelin ironiyası Hofmanın ironiyasına bənzəyir: qəhrəman ən kritik anda gəlir və yazıçıya kömək əlini uzadaraq ona yenidən güc və ilham gətirir. Postmodern ironik nümunələrə tez-tez sənətdə rast gəlinir.

Yeri gəlmişkən, fransız filosofu Jan Bodriyar “Simvolik mübadilə və ölüm” əsərində şüursuzluq sferası prinsiplərinin postmodernizm fəlsəfəsinə və mədəniyyətinə təsirindən danışmışdır. Onun kitabından sitat gətiririk: “Nəzəri iş də maddi istehsal kimi qeyri-real reallıq axtarışında öz determinizmini itirir və sonsuz özünüifadə funksiyasını tərk edərək boş yerə fırlanmağa başlayır. Bu gün biz belə yaşayırıq: universal həll olunmazlıq, üzən və bir-birinə qarışmış nəzəriyyələr. Bütün müasir nəzəriyyələr, mənşəyindən asılı olmayaraq, qeyri-sabitliklə xarakterizə olunur. Onlardan hər hansı “reallığa” uyğunlaşmalarını istəmək əbəsdir. Sistem, digər fəaliyyətlər kimi, istənilən nəzəri işin istinadına əsaslanırdı. İstifadə dəyəri artıq nəzəriyyədə deyil, nəzəri işin güzgüsündədir və nəzəriyyənin belə qeyri-sabitliyi o deməkdir ki, indi bütün nəzəriyyələr dəyişən sürətlə mübadilə edilə bilər.

Jean Baudrillard bu vəziyyəti şüursuzluq elementi ilə əlaqələndirir. “Bu, şüursuzların hökmranlığıdır” deyə bilməzsən. “Həqiqətən də, bu gün subyekt kimi məhv olmuş və obyektiv münasibətlərindən qopmuş fərdlər sürüklənmə

vəziyyətindədir, münasibətlərində daimi dalğalanmalar olur: Gilles Deleuze görə, bütün ictimai həyat şüursuzluq (cərəyanlar, münasibətlər) baxımından gözəl ifadə olunur.), ayrılıqlar, tərcümələr). ” Jean Baudrillard hesab edir ki, "şüursuzluq sadəcə psixi quruluşdur. Şüursuzluq bizim müasir mifimizdir, psixozanaliz isə onun əcdadıdır."

Jan Bodriyar müasir dövrün və müasir fəlsəfənin mühüm aspektlərini intuitiv şəkildə tədqiq edib, lakin biz şüursuzluğun həqiqətən də postmodern fəlsəfənin psixoloji prototipi olması fikrini əsaslandırmağı zəruri hesab edirik.

Ədəbiyyatımızın və ya digər milli ədəbiyyatımızın klassik dövrlərini xatırladıqda, nə qədər fərqli olsa da, istənilən kontekstdə bu ədəbiyyatlar arasında qarşılıqlı əlaqə və ümumi cəhətlər tapa bilərik. Əslində bütün dünya ədəbiyyatı bir ovuc şeyə bənzəyir, amma kimsə onda ziddiyyət görür, kimsə fərqlilik. Klassik ədəbiyyatda qəzəl mətnlərində diqqət çəkən ilk şey mətnlə məna, müəlliflə forma savaşıdır. müxtəlif geyimlərdə gəlir. İfadə, məna, oyun üslubu bir-birinə qarışır və bir müddət sonra yeni paradigma - dünyanı dərk etməyə yeni baxış yaradır. Əşyalara, sözlərə, onların arasındakı münasibətlərə münasibət dəyişdikcə dünya da dəyişir, sanki insanlar əsrlər boyu axtardıqları həqiqəti tapıblar. Albert Kamyunun Sizif haqqında əsərindəki kimi başlayır. Əslində bu dünya köhnə əmək nəğmələrində olduğu kimi sadə və primitivdir. Maraqlıdır, bu ibtidai obyektləri axtarmaq və ifadə etmək üçün belə güclü istəyin sirri nədir? Maraqlı suallardan biri də budur ki, bu müharibənin cari və üslubi hadisələri bu suala cavab verməyi həmişə unudur [47, s.128].

İnsanın itmiş kimliyinin axtarışı, mövcudluğunun mahiyyətini anlamağa çalışması Hilari Mentel yaradıcılığına məxsus olan əsas cəhətlərdəndir. Onun ekzistensial axtarışı Keruak və Balduin, dramatik mövzuları isə Kobit və Albe drammatizminə bənzəyir. Hilari Mentel obrazlarının timsalında biz öz həyat tərzinə təmamilə biganə olan, yaşadığı cəmiyyətdə özgələşmiş, ölüm kimi faktiki gerçəkliyi qəbul etməyən unikal qəhrəmanları görürük. Mentelin qəhrəmanlarının Sartr qəhrəmanlarından fərqi odur ki, Hilari Mentel qəhrəmanları sonda öz kimliyini tapır və normal həyata qayıdır. Sartrda isə biz təmamilə əksini görürük. Mövcudluğun

mahiyyətinin axtarışına çıxmış qəhrəmanlar daha da qarmaqarışılığa düşər olurlar. Sartrın və Reixmanın fəlsəfi fikirlərini öz yaradıcılığının mayakı hesab edən Mentel İkinci Dünya Müharibəsindən sonra Amerikada yaşanan əsas problemləri, özgələşmə, yaşamın, həyatın əsl mənası, Nitsşenin Allahı inkar etməsinin qəbul edilərək kütləvi tendensiyaya çevrilməsi, tarixin həqiqi üzü, Amerikada mövcud olan irqi ayrı-seçkilik, insanların bir-birini, hətta ailələrini belə anlaya bilməməsi, yalnız cəmiyyətdən deyil, özündən də soyuyan, yadlaşan insanların təsvir edilməsi kimi mövzuları romanlarında xüsusi istedadı, hədsiz bilik səviyyəsi, dünyagörüşü ilə oxucularına çətdırmağa nail olmuşdur.

Hilari Mentel “Canavar yuvası” romanında ingilis etnik psixologiyasının mental və tarixi köklərinə işarə edir. Onun fikrincə ingilislər həmişə Tanrı tərəfindən xüsusi olaraq seçilən bir xalq olublar. qüvvəsidir [67, s.123].

İngilis xalqının arzu və istəklərini təmsil etmiş, dövrünün qabaqcıl ideyalarına əsaslanmış, əsərlərini yüksək bədii səviyyədə, oxucuların başa düşəcəyi dil və üslubda yazmışdır. O, eyni zamanda milli çərçivədə qalmayıb, ingilis dünya duyumuna və düşüncə tərzinə xas olan dəyərləri bəşər mədəniyyəti səhnəsinə çıxarmışdır. Yazıçı əsərlərində həyatda rast gəldiyi, qonşu olduqları insanların tipik surətlərini yaratmağa nail olmuşdur. Yazıçı tip yaratmaq üçün həyatda gördüyü və öyrəndiyi hər bir adamı eynilə təsvir etməklə məqsədinə nail olur. Mentel bir sıra insanların keyfiyyətlərini özündə cəmləşdirən şəxsi əsas götürür, ona bənzər yüzlərcə adamdan aldığı yardımçı sifətlərlə onu tamamlayır. Hilari Mentelin tipləri konkret zaman və məkan dairəsində qələmə alınmışdır [21, s.46].

NƏTİCƏ

XX əsrin ədəbi prosesi müxtəlif səviyyəli fərqlilik, qeyri-adilik, indiyə kimi ədəbiyyatın yaranıb boy atdığı ənənəvi modellərdən imtina ilə səciyyələnir. Artıq aparıcı ədəbi janra çevrilən roman janrında getdikcə güclənən sintez prosesi açıq şəkildə özünü büruzə verir, ən müxtəlif qeyri-janr və qeyri-ədəbi elementlərin roman mətninə daxil olması təzahür edir.

Dissertasiyada qeyd etdiyimiz kimi, “ingilis ideyası”, yaxud “ingilis arzusu” (və ya xəyalı) elmi baxımdan şərhə çətin yatan bir anlayışdır. Bəzi ingilis alimləri ümumiyyətlə bu termini dəqiq şərh etməyin son dərəcə çətinliyindən və ya mümkünsüzlüyündən bəhs edirlər. Bu zaman onlar təsdiq edirlər ki, bu ideya (yəni, ingilis ideyası) hardasa qeyri-məntiqi, daha doğrusu məntiqlə izaha yatmayan bir ifadədir və belə olduğu üçün də irrasional və kollektiv ümid və arzuları ifadə edir. Bu cəhət məhz dahi ingilis yazıçısı Hilari Mentelin əsərlərində əksini tapmışdır. Onun “nəyin bahasına olursa-olsun, insan qalib gələcək” sözləri əsərlərinin leytmotivi olmaqla yanaşı həm də boş torpaqların yurd edilməsi, əkilib-becərilməsi, daha çox isə bu torpaq üstündə insanların qaynayıb-qarışması arzusunun ifadə edir. Anlayışın məntiqə yatmaması səbəbindən heç bir ingilis lüğətində bu söz birləşməsinə rast gəlinmir.

Şübhəsiz ki, bu anlayışın tərkibində bir utopiya elementi var, xalq özünün gələcək taleyini necə arzulayırsa məhz bu yöndə və kontekstdə əsərlər yazır, özünü dünyaya belə tanıdır. “İngilis arzusu, yaxud ideyası” xaraktercə miflə bağlıdır, mifin təbiətində belə bir güclü cəhət var: canındakı gücü qarşısına çıxan fərdin canına hopdurmaq istəyir. Elə bu səbəbdən bu mifik ideya bir çox dünya şöhrətli yazıçıların əsərlərində bədii cəhətdən ümumiləşdirilmişdir. Tədqiqat boyu adı çəkilən mifin meydana gəlməsinin ilkin şərtlərini bu formada müəyyənləşdirmişik:

1. İngilis birinci dəfə kəşf edildikdən sonra mifik modelə çevrilir və oraya ayaq basan insanlar millətindən asılı olaraq İngilisi özünəməxsus şəkildə kəşf ediblər. Onların hamısı bir yerdə son dərəcə orijinal və təkrarsız İngilis obrazını yaradır. Avropadan İngilisya baxan, yaxud bu ölkədə yaşayıb onu öyrənən insanlar üçün

İngilis coğrafi məkandan çox psixoloji reallıq sayıla bilərdi, çünki hər bir avropalı İngilisya məhz özünün problemləri bucağından nəzər salırdı.

2. Bu obrazın ədəbiyyatda əks olunması müxtəlif dövrlərdə müxtəlif üsullar əsasında həyata keçirilmişdir.

Məsələn, Hilari Mentel əsərlərinin hər bir sətirində gələcəyin uğultusunu və hayküyünü keçmişin gücü ilə birləşdirir ki, bu da vahid mənənin - insan taleyi haqqında həqiqətin formalaşmasına gətirib çıxarır. Hilari Mentelin hər bir təbiət hadisəsinə, insana, onun müxtəlif şəraitlərdəki hərəkətlərinə, sevimli böyük yazıçılarna, uğurlarına, faciələrinə qəribə münasibət bəsləsə də, bu, keçmişlə gələcəyin gurultusu ilə barışmağa çalışırdı.

Hilari Mentel insanın yeganə həqiqi mənasını və bu mənə ətrafında əsrlər boyu formalaşan fikirləri - insanın öz həyatını, üsyanını və azadlığını anlamaq üçün mübarizə aparırdı. "Albert Kamyu hesab edirdi ki, absurd bir dünyada doğulmuş insanın yeganə həqiqi mənası onun həyatını, üsyanını və azadlığını yaşamaq və şərh etməkdir. İnsan dilemmasının yeganə həllini ölümdə görmək yanlış yola getməkdir. Əsl yol. həyata, günəşə doğru gedən yoldur Ölümün soyuğundan əbədi əzab çəkmək mümkün deyil.

Bir nəticə paradoksaldır: Britaniya arzusu İngiltərədə deyil, Avropada yaranıb. Bu ideya Avropadan Yeni Dünyaya aparılıb. Buna görə də elmi ədəbiyyatda tez-tez deyilir ki, ingilis dili kəşf edilməmişdən çox əvvəl mövcud olub. Qərb sivilizasiyasının ilk günlərindən insanlar Qızıl əsri xəyal edirdilər.

Zaman keçdikcə dünyada gedən proseslər nəticəsində məlum ingilis ideyası ingilis mifinə çevrildi, yəni insanların qəlbində ingilis imici bir az da dərinləşdi. Hilari Mentel bu obrazın özəyini yazdı, onun daxili psixoloji vəziyyətini təsvir etdi. Obrazın çevrilməsi başqa yazıçıların qələmində ifadə olunmalı idi.

Hilari Mentel estetik baxışları öz ifadəsini "Canavar yuvası" romanında tapır və postmodernist ədəbiyyatın müasir şərtləri daxilində təhkiyə strukturunun dəyişməsinə marağını ifadə edir. "Çılpaq təhkiyə», xətti təhkiyə quruluşunun dağıdılması, kütləvi belletristika janrlarından istifadə edilməsi, qeyri-müəyyənlik və təsadüfilik Hilari Mentelin yaradıcılıq manerasının prinsiplərinə çevrilir.

Hilari Mentel nəsrinin aparıcı mexanizmi onun əsərlərinin təhkiyə rejimini təşkil edən total qeyri-müəyyənlikdir. Təhkiyənin ənənəvi, yəni bir xətt boyunca getməsi qaydası dağıdılır, təhkiyənin təşkili prinsipi dəyişir və beləliklə vahid həqiqət anlayışı öldürülür.

Hilari Mentel bədii aləmi ilə münasibətdə “xaosmos” ifadəsi işlədilir ki, burada qayda və onun pozulması eyni səviyyədə iştirak edir. “Canavar yuvası ” əsərində hər bir fraqment, ayrıca və müstəqil şəkildə mövcud olmaqla digərlərinə də, o cümlədən mətnə təsir edir və hər şeydən öncə təsadüfilik və sirliliyə əsaslanır.

Mətnin qurulmasında postmodernist prinsiplərə əsaslanaraq hilari Mentel oxucunu əsərdə ehtiva edilən mənanın çoxaldılması prosesinə cəlb edir və qeyd etmək lazımdır ki, detektiv təhqiqat vasitəsi ilə əyaniləşir. Oxucu sirli hadisələrin müxtəlif şəkildə baş verən axımı prosesinə daxil olur, personajların davranışlarındakı mənaya dalmaq istəyir, ancaq müəllif bu suallara cavab vermir. Detektiv forması əsərin olsa-olsa zahiri qabığı rolunu oynayır, əsas məsələ “virtual təhkiyə” ilə bağlıdır.

Hilari Mentel romanlarında təhkiyə qol-budağa ayrılmaqla, başlanğıcsız, orta və final hissə olmadan inkişaf edir, mərkəzi hadisədən hər bir ayrılma və bu halda mərkəzin tam şərti anlama gəlməsi süjetin canlı şəkildə hərəkətinə rəvac verir.

Ən müxtəlif metodlardan istifadə edən Mentel fərdiyyətin vahidliyinə dair məsələni analiz edir ki, bu da müəllifin personajlarının özünü etibarsız dünyada arayıb- tapma probleminə gətirib çıxarır.

Hilari Mentelin qəhrəmanları öz mahiyyətlərini yalnız başqa bir şəxs vasitəsi ilə əyaniləşdirə bilirlər. Məhz buna görə müşahidə və təqib özünü tapmanın əsas vasitələrinə çevrilir. Müəllif şərti-metaforik aspektin üzərinə vurğu salır: bağlı qapı yaradıcılıq prosesi şəxsin özünü dərkə can atmasını şərh edən metaforadır, çünki Hilari Mentelin fikrincə, insan məhz tək qaldıqda içinin dərinliyinə dala bilər. Hilari Mentel əsərlərində yaddaş kateqoriyası son dərəcə vacib cəhətdir və o qəhrəmanların həyatındakı əsas və mühüm aspektləri ayırır.

“Canavar yuvası ” romanında təhkiyə boyunca məna vahidinə çevrilən “özünü tapma” problemi nəzərdən keçirilir və bu da son nəticədə müəllif, təhkiyəçi və oxucu

tərəfindən irəli sürülən ontoloji kateqoriyaları sual altına salır. “Özünü tapma” problemini çözmək üçün detektiv təhqiqatından metafora kimi istifadə etməklə trilogiyada müəllif, onun personajları və oxucular arasındakı münasibətlər analiz edilir. Mətdə yazıçı Hilari Mentelin avtobioqrafik özəlliklərinin daşıyıcı olan personajlar olsa da, təhkiyədə iştirak edən səslərin çoxluğu əsərin həqiqi müəllifinin kimliyini müəyyənləşdirmək çətinləşir.

“Canavar yuvası” romanında ümumi şəkildə bəlli olan “mətn içində mətn” üsulu yeni məna qazanır və postmodernist əsərdə təhkiyə manerasının mürəkkəbləşməsi ilə sonuclanır. Parçalara bölünmüş, və ilk baxışda rabitəsiz təsir bağışlayan əhvalatlar diskretlik prinsipinə uyğun olaraq birləşərək mətnin xüsusi bədii məkanını formalaşdırır. Süjet məkanında baş verən bu məntiqsiz hadisələr oxucu tərəfindən müəllifin mövqeyi kimi qavranılır, onun ədəbiyyata baxışı olaraq alınır.

İntertekstuallıq Hilari Mentel əsərlərinin poetikasının açar üsuludur.

“Canavar yuvası » romanında Hilari Mentel kənarlaşdırmadan “virtual təhkiyə” nüvəsinin yaradılmasının bir vasitəsi kimi istifadə edir və bunu postmodernist poetika və estetika ruhunda şərh edir. Hilari Mentelin romanında bədii xronotop yazıçı tərəfindən nəhəng meqapolisin dalana dirəyib gətirdiyi müasir insanın ikili vəziyyətinin başa düşülməsini əks etdirir.

«Canavar yuvası» romanında ardıcıl şəkildə ətraf gerçəkliyi öz şəxsi prizmasından baxaraq qavrayan insan obrazını təhlil edir. Bununla belə, qəhrəmanların şüurunda boşluq və qırıqlığın aşkar edildiyində gerçəkliyin özü diskretləşir və beləliklə o, fraqmentar məkandan və fasiləli zamandan ibarət olur. Trilogiyanın qəhrəmanlarını müəllif “sərhəd situasiyalarında” yerləşdirir, burada onlar adəti gerçəklikdən qopub ayrılmalı və yeni təcrübə əldə etməlidirlər, bunun özü isə əksər təsadüflərdə ətraf mühiti anlamaq naminə yeni dil əxz etməklə bağlıdır.

Hilari Mentelin «Canavar yuvası» romanı üçün süjet kontekstinə qeyri-müəyyənlik xasdır, müəllif vurğunu həqiqi və ya gerçək olanın deyil, illüziyanın üzərinə salır. Əsərin tamlığı müəllifin qəhrəmanlara və onların başına səbəbsiz gələn hadisələrə vahid baxışı ilə şərtlənir.

Bədii formaların qarşılıqlı təsiri, təhkiyənin müxtəlif üsullarının müəyyən tezlik

rejimində təkrarı parametrləri Hilari Mentel dünyaduyumunu bəirləyən “xaosmosu” formalaşdırır. “Canavar yuvası” romanının strukturundakı elementlərin qarşılıqlı təsiri və qarşılıqlı nüfuzu postmodernist əsərdə özəl tamlıq təəssüratı oyadır və burada işlədilən üsulların fraqmentarlığı və diskretliyi vahid məna sahəsində sintezləşir.

Hilari Mentelin sözügedən romanında təhkiyə formalarının onların sintezi aspektində analizi bütünlüklə postmodernist nəsrin modifikasiyalarına dair təəvvürü genişləndirir. Eyni zamanda nəzərdən keçirilən aspektlər ingilis postmodernizminin milli spesifikasını dəqiqləşdirməyə yardımçı olur

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

İngilis dilində

1. «Известная писательница Хилари Мантел будет отмечена наградой Университета Дерби». Университет Дерби. 10 декабря 2013 г. Проверено 30 января 2016 г.

2. «Обеспокоенность по поводу антикатолической предвзятости в Волчьем зале Би-би-си — Qatarland.net», 6 февраля 2015 г.

3. «Конгрегация Дома регента по почетным степеням во вторник, 18 июня 2013 г.: уведомление». Репортер Кембриджского университета. 22 апреля 2013 г. Проверено 30 января 2016 г.

4. «Класс Халлама 2009 года» (PDF), Newview. Университет Шеффилд-Халлам: 14. Зима 2009 г.

5. «Хилари Мэнтел - Поднимите тела», Книжный клуб. 6 октября 2013 г. BBC Radio 4 . Проверено 18 января 2014 г.

6. «Хилари Мэнтел — первая женщина, дважды получившая Букеровскую премию», NPR.org.

7. «Каменное сердце Хилари Мантел», Slate. 4 мая 2012 г. Проверено 4 мая 2012 г.

8. «Почетные выпускники 2011-12 гг.», Эксетерский университет. 17 июля 2011 г. Проверено 30 января 2016 г.

9. «Объявлены вдохновляющие почетные выпускники», Университет Оксфорд Брукс. 3 июня 2015 г. Проверено 30 января 2016 г.

10. «Ведущие деятели искусства и образования Великобритании удостоены почетных степеней Университета Бат-Спа», Университет Бат-Спа. 12 июля 2013 г. Архивировано из оригинала 6 февраля 2015 г. Проверено 30 января 2016 г.

11. «Литература: Писатели: Хилари Мантел», Британский Совет. 2011. Проверено 14 мая 2012.

12. «Мантел назван лауреатом Букеровской премии», BBC News. 6 октября 2009 г. Проверено 4 мая 2010 г.

13. «Оксфорд объявляет о присуждении почетных степеней на 2015 год», Оксфордский университет. 19 февраля 2015 г. Проверено 30 января 2016 г.

14. «Южный банк Sky Arts Awards — победители 2013 года». Театр Вест-Энд. Проверено 18 февраля 2014 г.

15. «Объявлен длинный список Букеровской премии 2020 года», The Booker Prizes. 27 июля 2020 г. Проверено 16 августа 2020 г.

16. «Блог о стиле», The Washington Post.

17. «Они также заняли в общей сложности четыре абзаца в речи из 30 абзацев — другими словами, менее одной седьмой», по словам Хэдли Фриман, «Хилари Мантел против герцогини Кембриджской: история ленивой журналистики и яростного лицемерия». », The Guardian, 19 февраля 2013 г.

18. «Писательница Хилари Мантел получает почетную степень», Кингстонский университет, Лондон. 3 ноября 2011 г. Проверено 1 мая 2021 г.

19. Александра А. «Для Хилари Мантел нет лучшего времени, чем прошлое», The New York Times. ISSN 0362-4331. Проверено 26 февраля 2020 г.

20. Элисон Ф. «Э.Л. Джеймс занимает первое место на Национальной книжной премии». Хранитель. Лондон. Проверено 5 декабря 2012 г.

21. Элисон Ф. «Хилари Мантел добавляет премию Дэвида Коэна к премиям Букера и Коста», The Guardian. Лондон. Проверено 8 марта 2013 г.

22. Браун М. «Букеровская премия достается Хилари Мэнтел за «Волчий зал», The Guardian. Лондон. Проверено 4 мая 2010 г.

23. Касл Т. «Обзор воскресной книги об убийстве Маргарет Тэтчер: рассказы Хилари Мантел», The New York Times. 2 октября 2014 г.

24. Кристофер Б. «Воскресное обозрение Волчьего зала Хилари Мантел», The New York Times. 29 октября 2009 г.

25. Кларк Н. «Букеровская премия 2012: Хилари Мантел может стать первым британским писателем, дважды получившим литературную премию

после того, как «Воспитание тел» попало в шорт-лист». Независимый. Лондон. Проверено 17 октября 2012 г.

26. Клаудия В. «Der schwarze Kern», *Der Spiegel* (на немецком языке). 14 января 2013 г., стр. 132-134.

27. Корнуэлл Дж. «Очаги тьмы», *Weekend Australian*, 17–18 апреля 2004 г., 7 стр.

28. Эдемариам А. «Я накопил гнев, который сорвал бы крышу», *The Guardian*. Лондон.

29. Элизабет Р. «Инвервью Мантел: она пишет о Кромвеле, но ключом является Генрих VIII», *The Globe and Mail*. Проверено 26 ноября 2012 г.

30. Emina S. "Hilary Mantel | The Queen of Historical Fiction. *Gentleman*. No. 21 . Retrieved May 1, 2021.

31. Flood, A. "Veteran Coetzee vs Bookmaker's Favorite Mantel on Booker Prize Shortlist," *The Guardian*. London. Retrieved May 4, 2010.

32. Hilary M. Literature. Archived from the original on February 12, 2015. Retrieved November 14, 2014.

33. Hilary M. Booker Prize. Archived from the original on November 28, 2014. Retrieved November 14, 2014.

34. Hoyle B. Booker Prize for Hilary Mantels, A Tale of Historical Intrigue, *The Times*. London. Retrieved May 4, 2010.

35. McFarquhar L. How Hilary Mantel Resurrected Historical Fiction, *The New Yorker*. Retrieved October 17, 2012.

36. Mantel, H. "Hilary Mantel recalls her stepfather's books," *The Guardian*. London. Retrieved October 17, 2012.

37. Mantel H. Once Upon a Time, *The Observer*. London.

38. Mantel H. "Royal Organs", *London Review of Books*, 35:4, 21 February 2013, pp. 3-7.

39. McCrum, R., Hilary Mantel's Bring Up the Bodies: A Triumph for the Everyman, *The Guardian*. London. Retrieved January 30, 2013.

40. McGrath, S. Sunday Review of Hilary Mantel's *Nurture Bodies*, *The New York Times*. May 25, 2012
41. Mukherjee N. Booker got it right: Mantel's *Cromwell* is a book for all time, *The Times*. London. Retrieved October 7, 2009.
42. Murphy, A. "Interview with Hilary Mantel," *The Daily Telegraph*. London. Retrieved January 2, 2011.
43. Pressley, J. and Anderson, H. "Hilary Mantel's *Wolf Hall* wins UK Booker Prize, £50,000." *Bloomberg*. Retrieved May 14, 2012.
44. Sameer R. Costa Book Award: Who dares deny Hilary Mantel her crown? *Telegraph*. London. Retrieved January 30, 2013.
45. Sangster, K. How to say: J. M. Coetzee and other Booker authors, *BBC News*. Retrieved October 1, 2009.
- 46 See also Jessica E. "Hilary Mantel and 10 Reasons Why She Might Be Right About Kate Middleton", *The Huffington Post*, February 19, 2013.
47. Sherwin, A. "Hilary Mantel: Coalition government is more brutal towards the poor and immigrants than Thomas Cromwell", *The Independent*, London. November 13, 2014
48. Sherwin, A. "David Cameron defends Kate over Hilary Mantel's 'window mannequin' comments," *The Independent*, 19 February 2013.
49. Sherwin, A. "Hilary Mantel attacks 'soft, plastic, machine' Duchess of Cambridge," *The Independent*, 19 February 2013; retrieved February 19, 2013
50. Singh A. "Hilary Mantel: The Catholic Church is not for respectable people", *The Daily Telegraph*. London.
51. Writer S. "Hilary Mantel wins 2012 Costa Prize," *BBC News*. Retrieved January 2, 2013.
52. Writer S. "Hilary Mantel won the Costa Book Award." *BBC news*. Retrieved January 30, 2013.